2

DOREN (J.B.J.VAN).

DE DIENST VAN DEN HOOFD-OFFICIER EN DEN OFFICIER I/H ALGEMEEN V/H NEDERLANDSCHE LEGER. .....

LEMBAGA KEBUDAJAAN INDONESIA

VI-137

68 hal

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 30-06-2010
Nomor induk : 798/PN-Museum/2010
BIB - ID : 0040-32594160
ITEM - ID : 0209082142
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI - 137

DE DIENST

VAN

DEN HOOFD-OFFICIER EN DEN OFFICIER

IN HET ALGEMEEN

VAN HET

NEDERLANDSCHE LEGER,

AAN DIEN IN DE

OVERZEESCHE NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

GETOETST.

DOOR

J. B. J. VAN DOREN,

oud Militair Onder-Intendant der 1ste klasse van het Indische leger,
Ridder der beide Nederlandsche Orders.

'S GRAVENHAGE,
BIJ GEBR. J. & H. VAN LANGENHUYSEN.
1851.

BAT. GENOOTSCHAP KON. NAT.
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VOORWOORD.

«Het ongeluk van den eenen maakt soms het geluk van den anderen» of omgekeerd. «Het geluk van den eenen berokkent veelal kommer en ontmoediging voor den anderen» zijn zinspelingen, vooral de laatste, die nu en dan bij het Indisch leger bewaarheid worden, en van toepassing op sommige voorstellen van het departement van Koloniën ten aanzien van dat leger, zonder den toets te hebben doorgestaan of dezelven al dan niet van eenen nadeeligen invloed op hetzelve zijn; dan wel ten prejuditie van daarbij dienende verdienstelijke officieren of ten laste van de schatkist, kunnen beschouwd worden. Ik bedoel de benoeming van officieren boven de 25 jaren over het algemeen, en die van hoofd-officieren in het bijzonder van het nederlandsche leger voor Indië. *Omdat de benoeming van laatstgemelden niet alléén met eene rangverhooging gepaard gaat, maar soms buitendien, gestaafd door voorbeelden, bij hunne aankomst op* Java *nog eenen hoogeren rang erlangen, zonder er de minste aanspraak op te kunnen maken. En gebeurt het, dat de verkorene, die men* quand même *boven officieren van verdienste en ondervinding in* Indië *wil voortrekken, minder ancienneteti heeft dan die hij moet passeren, dan weet men er een middeltje op.... en alzoo worden de in* Indië *20 jaren lang omgezworven hebbende officieren, door eenen gunsteling, voor wien zij in kunde niet behoeven onder te doen, in hunne*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

regten gekrenkt, en in hun eergevoel geschokt, laten zij den moed vallen, hetgeen spoedig op hunne ondergeschikten, die aan hen gehecht zijn, overslaat. Kunnen zulke benoemingen anders dan zeer nadeelig werken?

Daar er zich thans een nieuw bewijs van toepassing voordoet, om hetgeen ik hiervoren zeg te staven, zal ik door middel van eenige regelen ter neêr te stellen het Nederlandsche leger zelf in de gelegenheid stellen een regtvaardig oordeel te vellen, over hetgeen ik naar waarheid in het belang van een leger, waarvan ik met eer en genoegen het vijfde eener eeuw heb deel gemaakt, aanvoer; en ofschoon het mij niet altijd naar wensch is gegaan, ik mij des niettemin met innige dankbaarheid steeds zal herinneren aan den broederlijken band, die dat leger verbindt. Streelende en zoete herinnering, die mij tot aan den rand des grafs zal bijblijven.

Geenszins is het mijne bedoeling personaliteiten aan te roeren, noch namen te noemen, ofschoon het mij niet moeijelijk zou vallen, om eene reeks van officieren op te sommen, die van het Nederlandsche leger met eenen rang avancement, of als hoofd-officier naar Indië *gezonden zijn, maar alléén voor het belang van het Indische leger te velde trekkende, zal ik mijn geschrijf kortheidshalve in twee hoofdpunten splitsen, en trachten te ontwikkelen: 1°. den nadeeligen invloed, die zulke benoemingen op het moreel der Indische armée uitoefenen, en 2°. het nadeel, dat er in de benoemingen van officieren in het algemeen voor den dienst in* Indië, *en voor de schatkist in het bijzonder, het onvermijdelijk gevolg van is.*

Terwijl ik ten slotte den toestand van den Europeschen soldaat in Indië, *naar waarheid zal trachten te schetsen, en een middel zal aanvoeren om zijn toekomstig lot dragelijker te maken.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

EERE WIEN EERE TOEKOMT!

Dat het Indische leger, in vergelijking van vroegere tijden, toen hetzelve uit vreemdelingen en Nederlanders van een bezwalkt gedrag vermengd, zamengesteld was, sedert 1821 (begin van verscheidene achtereenvolgende veldtogten) in morele kracht en *Esprit de corps* gewonnen heeft, zal toch een ieder, dien hetzelve en de tallooze heldendaden van zijne bestrijders van nabij bekend zijn en die ter goeder trouw is, willen toestemmen.

Vroeger waren militaire bekwaamheden in *Indië* weinig bekend. Het krijgswezen was geheel afhankelijk van de luimen van het civiel bestuur, en de krijgsman werd er beschouwd als een eenvoudig werktuig, hetwelk voor een handvol gelds te verkrijgen was.

Voeg ik hier nog bij, dat men voorheen niet alléén manschappen van de straf-divisiën, maar zelfs gecondemneerden voor insubordinatie in de militaire gevangenissen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ten behoeve van het Indische leger rekruteerde. Ofschoon wat de eersten betreft, die toch slechts deserteurs waren, en wanneer de desertie niet voor of naar den vijand heeft plaats gehad, niet als eene zedelijk onteerende daad te beschouwen is, eene uitzondering zou kunnen maken, kan men echter ten opzigte der laatsten, die door hunnen onderlingen omgang er niet beter, maar slechter waren geworden, niet zoo ligtzinnig over heen stappen.

Deze maatregel moge bij gebrek aan wet op de deportatie, voor *Nederland* noodzakelijk geweest en te baat genomen zijn, om de militaire gevangenishuizen te zuiveren, doch dat hij schadelijk, ja, hoogst nadeelig voor het leger in *Indië* en 's lands financiën was, zal geen uitgebreid betoog behoeven.

Door zulk eene vermenging van individuën kon het wel niet anders, of de zedeloosheid in het Indische leger moest met reuzenschreden veld winnen; en de sterfte, in een land alwaar een streng ordelijk leven voor de gezondheid een eerste vereischte is, een onoverkomelijk gevolg wezen.

Wanneer deze met gepaste kleuren afgemaalde nadeelen vroeger in *Nederland* weêrklank hadden gevonden, dan zouden ongetwijfeld vele *duizenden*, die zulke transporten suppletie troepen, voor dat ze op hunne bestemming waren, gekost hebben, bespaard geworden zijn; want elk Europeesch soldaat, die in *Indië* sterft, kan behalve de vijfhonderd gulden die hij p. m. kost, voor hij op *Java* eenigen dienst bewezen heeft, als een groot verlies voor de schatkist gerekend worden. Van eenen zedelijken kant beoordeeld, zulke opzettelijke vermengingen van booswichten onder goede menschen, als die waaruit de eerste expeditie in 1817 zamengesteld was, moest eene

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moedwillige zielsbesmetting ten gevolge hebben. Daarom ook dat men de wetten niet zeldzaam moest verkrachten, en door den rietstok vervangen, waarin wel eens de goede door den booswicht verleid, gevoelig moest deelen.

Ik zou hier veel, ja, in het oneindige kunnen uitweiden, doch ik vermeen genoeg over dat punt gezegd te hebben, om den vatbaren lezer verder over de vroegere handelingen ten opzigte der *keuze* van menschen naar *Indië* te zenden, te laten oordeelen.

Ziedaar de voorname oorzaak opgelost van het vooroordeel, dat men vroeger tegen den soldaat in *Indië* tot en met 1826 (tijdperk dat de expeditionaire afdeeling *Java* bereikte) in *Nederland* koesterde. Van lieverlede is echter dien sterken weêrzin tegen het Indische leger verdwenen, en van het oogenblik dat zoovele bewijzen van heldenmoed, als die door dat leger gegeven, in *Nederland* weêrklank vonden, de gelederen van jonge en dappere lieden, die naar *Indië* snelden om ook die roemrijke lauweren te plukken, vermenigvuldigden.

Onder honderden voorbeelden van eenen onverschrokken en voorbeeldeloozen moed, die in de Indische krijgskundige geschiedenis gegriffeld zijn, wil ik mij hier slechts een bij dagorder bekend gemaakt ten nutte maken, luidende als volgt:

DAG-ORDER.

«Een met sluwe verraderij gesmeede, op vele plaatsen te gelijk met woede uitgebarstene, en het minst te verwachten volksopstand stoorde andermaal de rust op *Sumatra;* doch onze krijgsmagt heeft dien als met eenen tooverslag bedwongen.

«Door gecombineerde manoeuvres was *Batipo,* het brand-

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

punt van den opstand, spoedig overmeesterd, en de muiterij in hare geboorte gesmoord. De opstandelingen zijn getuchtigd, en de hoofdmuiter KALIE RADJA, nu afgezette regent van *Batipo*, die zich op genade heeft overgegeven, is naar *Java* gevoerd om, ver van de graven zijner vaderen, zijn leven in ballingschap te eindigen.

«Hebben de opstandelingen ditmaal eene zeldzame vermetelheid in het aanvallen onzer sterkten getoond, de dapperheid der onzen heeft heerlijk uitgeblonken.

«De overwonnen trotsche Sumatraan is, schaamtevol kruipende, den bevelhebber de voeten komen kussen en om genade smeeken: zoo hangt voor den verrader het wraakzwaard aan het einde, en is vernedering de straf voor verwaten hoogmoed.

«Kameraden, die met mij trotsch zijt te behooren tot een leger, dat uitmunt in *beleid*, *moed* en *trouw*; dat aanhoudend strijdt en waakt voor de rust van *Neêrlandsch Indië*, en zich hoogst verdienstelijk maakt bij *Vaderland* en *Koning*; hoe hoog stijgt ons gevoel door het schitterend wapenfeit, hetwelk ditmaal weder op *Sumatra* is bedreven, en aan HERMAN DE RUITER, CLAESSENS, MULLER en OSMAN, en aan VAN SPEYK herinnert; een feit, zoo roemrijk als eene behaalde overwinning, dat eervolle weerklank vindt in het hart van elken braven, en waardig is met gulden letteren in de krijgsgeschiedenis van *Nederland* te worden opgenomen.

«Slechts een vijftigtal van onze manschap, onder het bevel van den 2den luitenant J. B. BANZER, (thans gepens^{d}. kapitein) hield rustig en argeloos post te *Goegoer Malintang*; onverhoeds wordt het voor de kleine bezetting te uitgestrekt retranchement door duizende, moord en verwoesting ademende, opstandelingen overweldigd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«Onze braven, die ter naauwernood te wapen hadden kunnen snellen, zonder patronen, trekken, zich met de bajonet verdedigende, in het reduit, dat nu door de muitelingen, echter zonder beleid, bestookt wordt. De verdediging wordt met bedaardheid en overleg, en met het heldhaftig voornemen, om in den uitersten oogenblik den brand in het kruid te steken, volgehouden; doch nu dreigt der bezetting hongersnood!

«Een aantal dapperen sneuvelt of wordt gekwetst, en het gebrek, gepaard aan vermoeidheid, stelt menigeen buiten gevecht.

«Aanzoeken bij den braven Banzer, om heimelijk dien hopeloozen post te verlaten, worden desniettegenstaande en bij herhaling afgewezen. Maar nu ziet hij zich achtervolgens door verscheidene inlandsche militairen, die verklaard hadden zich wel dood te willen vechten, doch niet dood te willen hongeren, verlaten. Het getal weerbare mannen verkleint aanmerkelijk, en tot overmaat van ramp, stelt een slagregen de meeste geweren buiten gebruik.

«Na vier dagen alzoo volhard, en zich te vergeefs met de hoop op ontzet gevleid te hebben, besluit de luitenant Banzer, vooraf met zijnen braven kameraad, den officier betaalmeester Keppel, beraadslaagd hebbende, om met zijne getrouwen den post te verlaten, en is het mogelijk te ontkomen.

«Maar onder hen zijn drie zwaar gekwetsten; deze braven willen achter blijven, om den brand in het kruid te steken, en met de muitelingen te vergaan.

«Na den kameraadschappelijken handdruk en een wapenbroederlijk vaarwel, trekt de kleine bezetting uit, begunstigd door eenen donkeren nacht. Zij verdeelt zich. Deze

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aftogt gaat gepaard met verschrikkelijke omstandigheden, door wildernissen en rivieren, over hooge rotsen en langs onafzienbare diepten, des daags verscholen en gestadig vervolgd.

«Eindelijk wordt de luitenant BANZER, op den oogenblik dat hij aan redding wanhoopt, en van gebrek en ellende denkt te bezwijken, door onze troepen ontmoet, en ziet hij zich met zijne weinige volgelingen wonderbaarlijk gered — behalve zijnen braven kameraad, den officier betaalmeester KEPPEL, wiens krachten, kort na het verlaten van den post, hem begaven, en die (als ware te *Goegoer Malintang* keur van *oud-Hollandsche moed* en zelfverloochening vereenigd geweest) *op eigen verzoek* is achter gelaten geworden.

«De muitelingen, nu het reduit geheel zonder verdediging wanende, trekken daar binnen; doch bij het kruid brandt de lont, en waken onze drie helden. Eene verschrikkelijke losbarsting getuigt weldra van de edele zelfopoffering, en van het gehouden woord.

«Brave SCHELLING (1), MAERIEN (2) en SOSMITO (3)! Het Indisch leger *eert* uwe nagedachtenis: Te *Goegoer Malintang* zij een gedenkteeken gesticht, en daarop uwe namen geschreven, tot beschaming van den muiter, en tot roemrijke herinnering aan uwe heerlijke daad.

«Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal heeft den 2den luitenant BANZER en den, door zijnen officier hoog geprezen, sergeant VAN HOLY respectivelijk tot 1ste en 2do luitenant, voor verdienste op het slagveld, buitengewoon bevorderd, en daarmede de geheele bezetting, voor haar

(1) Europeesch Sergeant geweermaker.
(2) Europeesch Fuselier.
(3) Inlandsch fuselier.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

manmoedig gedrag, aanvankelijk belooning geschonken. H. D. bevreelt mij 's Gouvernements tevredenheid te kennen te geven aan de troepen, die ditmaal weder zoo bijzonder hebben uitgemunt in het algemeen, en den Kolonel Michiels in het bijzonder, met bijvoeging, dat zulks ter kennis gebragt zal worden van onzen hoogst geëerbiedigden Koning.

«Gegeven in het hoofdkwartier te *Batavia*,
den 5den Mei 1841.

«*De Generaal Majoor, Kommandant van het Indisch Leger,*
«*(Get.)* Cochius.
«Voor eensluidend afschrift,
«*De Kolonel, Chef van den Generalen Staf,*
«*(get.)* Penning Nieuwland.»

Wanneer men zulke blijken van met bedaardheid overlegden heldenmoed kent, kan men nog eene ingewortelde morele kracht, bij het Indische leger betwijfelen? Moeten zulke daden voor eenen Claessens, eenen van Speyk en en meer anderen die mij thans niet te binnen schieten onder doen? Doch waaraan is die morele kracht toe te schrijven? Aan het vertrouwen, hetwelk de mindere in den *moed*, *trouw* en *beleid* zijner meerderen stelt, die juist de hefboom van die morele kracht zijn.

Om ons onbepaald vertrouwen bij zijne minderen in *Indië* te verwerven, moet de officier van luitenant af tot den rang van hoofd-officier, onder het oog van zijne ondergeschikten, voor den vijand gediend en dien rang niet door gunst, maar na menigmaal met levensgevaar het vuur des vijands getrotseerd, verkregen hebben, zoo als een michiels, een Westenberg, een du Bus, een Dommers, een Roeps, een Baur, een Sorg en meer anderen, die gesneuveld of ten gevolge hunner wonden en vermoeije-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nissen den heldendood gestorven zijn, en nog zoo vele anderen, die door louter toeval aan het graf ontsnapt, en thans in *Europa* als regtvaardige belooning voor hunne trouwe dienstjaren, op de zeer verdiende lauweren vreedzaam rustende zijn. Derhalve alle mogelijke theoretische bekwaamheden in *Europa* opgedaan, om dat vertrouwen te verwerven krachteloos zijn.

Zou men nu nog de onmogelijkheid kunnen betwijfelen, dat een hoofd-officier, die zoo maar eensklaps, als een magneetsteen uit de lucht, bij het Indische leger komt invallen, hij moge de kunde van eenen CICERO bezitten, zoo doorkneed in Europeesch stratégische tactiek, of met buitengewonen kanselarijgeest begaafd zijn, dat vertrouwen kan inboezemen, dat alléén, ik herhaal het, op den duur en onder het oog van zijne minderen kan verworven worden.

Teregt zeide wijlen de kundige en brave Generaal-Majoor VON GAGERN bij het eindigen zijner Inspectie reizen over *Java:* «JAVA *alléén, dit heb ik thans zelf ondervonden, kan officieren van verdiensten en ondervinding vormen, waarvoor alle mogelijke Europesche theoriën te kort schieten.*»

Men zou dwalen wanneer men betwijfelde, dat in *Indië* van eenen hoofd-officier meer verlangd wordt dan in *Nederland.* Dáár moet hij niet alléén met den gewonen kasernements- en garnizoensdienst bekend zijn, maar buitendien veel locale kennis van het land, en eenen goeden *tact* om met inlandsche hoofden of met den inboorling te kunnen omgaan, bezitten, hetgene de officier in het algemeen alléén zich eigen kan maken, door het heen en weêr trekken bij achtereen volgende verplaatsingen, die in *Indië* aan de orde van den dag zijn, en soms drie, vier en meer weken reizens vereischen, en zoodanig met den inboorling van verschillende gewesten in aanraking komt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Een goede *tact* om met inlanders om te gaan, omdat hij des gevorderd met zijnen militairen rang, — zoo als op het oogenblik een VAN J. SWIETEN op *Sumatra*, een A. MEIS te *Palembang* (1) en voorheen een F. V. A. DESTEURS in de *Molukkos* en zoo vele anderen, — dien van het civiel gezag van den een of anderen ver van den zetel des bestuurs op *Java* afgelegen buitenpost moet kunnen waarnemen; terwijl een enkele misslag, door gebrek aan locale menschenkennis of schrander doorzigt, soms eene bevolking van 40,000 zielen en meer, waarover hij het gezag uitoefent tot eenen bloedigen oorlog zoude leiden, en waaruit zoo als de ondervinding geleerd heeft, niet alleen een nadeel van duizenden uit 's lands schatkist kan voortvloeijen, maar buitendien zooveel menschen levens kan kosten.

Wel is waar, het avancement in *Indië* is soms spoediger dan in *Nederland*, waardoor eene soort van *dépit* of, beter gezegd, eene zekere verwijdering tusschen de officieren van het Nederlandsche leger en alhier met verlof zijnde Indische officieren, zoo als het met de land- en zeemagt het geval is, opgewerkt wordt. Doch is dit billijk? Men kan het spoedig avancement van eenige officieren voor geenen algemeenen regel aannemen, aangezien ik zelf ondervonden heb, dat de bevordering soms zeer wisselvallig is. Gedurende den oorlog op *Java* telde men immers zonder gepasseerd te zijn, 2e Luit. van 8, 1e Luit. van 6, en Kapiteins van 10 jaren? Alzoo 16, 12 en 20 gewone dienstjaren, dat zij in een en dezelfden rang waren door blijven dienen.

Eens de rang van Majoor verkregen, komt men spoedig verder: maar waar is in dit geval de voorname oorzaak

(1) Deze thans als Kolonel en Chef van het wapen der Artillerie, in plaats van den slechts drie jaren geleden naar *Indië*, als Kolonel vertrokken J. C. DR. VAN RIJNEVELD.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te vinden? Immers in overkomelijke epidimiën (men raadplege Dr. F. A. C. Waitz verhandelingen) die over een getal van 61 hoofd-officieren van allerlei wapens woeden, of expeditiën tegen hardnekkige en door fanatismus in woede vervoerde vijanden, waardoor vele braven (zoo als de dappere Generaal-Majoor Michiels in de laatste Balische expeditie, en de onvermoeide en brave Sorg in den jongsten aanval der Chinezen op de westkust van *Borneo*) hun graf hebben gevonden, dus dat het avancement grootendeels ten koste van het leven zijner wapenbroeders verkregen wordt.

Er mogen voorbeelden bestaan, dat eenige door het geluk gezegend, zulke en meer andere gevaarvolle omstandigheden hebben overleefd, en anderen door gunst (1) minder dan 20 jaren rang van officier hier te lande dien van Lt.-Kolonel verkregen hadden, maar omgekeerd hoe vele honderden zijn er ten grave gesleept voor dat zij ½ of de helft van dien tijd mogten bereiken. O! kondt gij eens het stamboek der officieren in *Indië* ter inzage krijgen, dan zoudt gij, die thans op den gepensionneerden officier van het Indische leger soms met minachting neder ziet, van uwe dwaling terugkomen, en denzelven hoog schatten.

Om hier van een voorbeeld te geven, wil ik mij hier eene vergelijking van het stamboek in December, 1829, van het regiment kavallerie in *Indië*, ten nutte maken:

Toen dat regiment in 1817 (als toen het regiment hu-

(1) Ik bedoel derzulken, die als 2e Luitenant in Pruissen dienden, en door louter toeval hooge personaadjes aan het hof van *Berlijn* ontmoetten, door zulke protectie als 1e Luitenant naar *Indië* vertrokken, en, na slechts 15 jaren in *Indië* te zijn geweest, als Lt. Kolonel met het stamboek-nummer van 15 Jaren officier in Nederlandschen dienst op de borst prijkten; doch zulke gevallen zijn zeldzaam: die tijden zijn vervlogen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zaren n°. 7) in *Indië* arriveerde, telde hetzelve 30 officieren en 500 man en bij inzage der stamboeken bij slot van het jaar 1829 was n°. 150 het laatste nummer van dat der officieren en n°. 2830 dat der onder-officieren en manschappen; derhalve het kader officieren in twaalf jaren tijds vijfmaal en dat der manschappen circa zesmaal vernieuwd was (1).

Wanneer men nu na al deze naar waarheid afgemaalde voorbeelden onpartijdig oordeelt, en voege hier nog bij, dat men behalve steeds onder eene brandende zon met eenen ongezonden invloed des klimaats te kampen hebbende, dag en nacht *au qui vive* voor zijne vijanden moet zijn, wil men niet in een oogenblik tijds door een noodlottig toeval verscheidene jaren roem verliezen, kan men dan de dienst in *Indië* met dien in *Nederland*, waar alles op de klok, op zijn volle gemak zonder eenige ontberingen geschiedt, over een en denzelfden boeg werpen?

Heb ik tot dusverre met korte, doch naar waarheid geschetste trekken, den nadeeligen invloed, die het uitzenden van hoofd-officieren naar *Indië* op de morele kracht van dat leger uitoefent, aangewezen, zoo wil ik thans door eenige regelen het nadeel voor 's Lands schatkist, dat zulke uitzendingen berokkent, door cijfers uit een zetten.

De hoofd-officier, die opgeblazen door zulk een gunstbewijs, in volle verwachting *aldaar Koning te zullen kraaijen*, komt aanzetten, laat al spoedig zijne in de hoogte staande veren zakken, omdat hij bij den eersten blik ontwaart, dat zijne hersenschimmige veronderstellingen op losse gronden steunden; aangezien hij dáár hoofd-offi-

(1) Onder deze zijn overledenen, gepasporteerden enz., gerekend.

cieren ontmoet, die zoo niet kundiger zijn, toch meer onder-vinding en verdienste hebben dan hij in *Europa* heeft kunnen opdoen. En hoe dikwijls gebeurt het niet, dat zulke heeren, voor dat zij hunne europeesch theoretische kennis in praktijk kunnen brengen, door eene buik- of lever-ziekte aangetast, soms de twee eerste jaren zonder eenigen dienst van belang te kunnen bewijzen, sukkelend zijn, en wanneer zij dan nog van de klaauwen van Kapitein Jas (1) vrij komen, na een twee of twee en een half jarig verblijf in *Indië* genoodzaakt zijn, met een twee jarig verlof tot herstel van gezondheid, naar *Nederland* te vertrekken.

Men zal mij welligt tegenwerpen, dat Luitenants, die naar *Indië* vertrekken, niet meer dan hoofd-officieren voor zulke onvoorziene omstandigheden gewaarborgd zijn. Dit wil ik volgaarne bekennen, maar iets dat in hun voordeel pleit, zal wel voor geene wederlegging vatbaar zijn; als:

Welke hoofd-officieren bestaan er bij het nederlandsche leger, men mag zelfs kapiteins zeggen, die minder dan 50 jaren oud zijn? (die bij keuze hierop soms eene uitzondering makende). En zijn dit de jaren waarin men met nut naar *Indië* kan gezonden worden? men bedriegt zich hoogstens, want van de tien, dit heeft de ondervinding geleerd, zijn er negen, die *ad patres* gaan.

— Hierop is van ware toepassing een argument van Dr. Waitz, ten aanzien der acclimatisatie in *Indië*, die zegt: «*Anders is het met personen van gemiddelde jaren: «dezelve zijn warm-bloediger, volbloediger*, robuster, *drif-«tiger, aan de eene zijde vatbaarder voor vreemde indruk-«ken, dan den bejaarden, aan den anderen kant echter min-*

(1) Een spotnaam, dien men tijdens de *cholera* op *Java* aan den dood gegeven heeft.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

«der buigzaam en handelbaar, dan jongere. Om die reden «zijn ook bij hen die verrigtingen der acclimatisatie ont- «stuimiger, en de sterfte grooter» en verder «Bijzonder «veel komt ook nog op de gemoedsgesteldheid eens Europeaans «aan, die naar Oost-Indië gaat. Het is eene bekende zaak, «dat zich grootelijks maar ongelukkige en door ramspoed «vervolgde menschen (of die naar grootheid streven) ver- «leiden laten, hun vaderland tegen de rijke Oostindische «gewesten te verruilen. Daarbij komt, dat het zich velen als «al te gemakkelijk voorstellen, om hier te lande (Indië) in «korten tijd eene goede fortuin te maken. Bedriegen zij zich «nu, zooals het niet zelden gebeurt, in deze hunne verwach- «ting, zoo worden zij zwaarmoedig, verlangen terug naar «hun geliefd Vaderland, en worden niet alleen onbruikbaar «voor de maatschappij, maar geraken tevens in eenen kwij- «nenden toestand, die het hun belet, zich aan het ongewone «klimaat en de vreemde omgevingen te kunnen gewennen.» Daarom een jong officier daarentegen, die onbezorgd de toekomst durft te gemoet zien, en die van natuur een vrolijk humeur bezit of wiens geest zich boven allen tegenspoed weet te verheffen, kan zich veel gemakkelijker acclimatiseren, en is het lot beslist om, in *Indië* komende, den tol aan de natuur te betalen, de schatkist er op verre na niet zooveel door lijdt, als het met een naar *Indië* gezonden hoofdofficier gelegen is. Maar laat ons dit laatste door cijfers bewijzen.

Gesteld nu dat de verkorene boven zoo vele anderen, een L^t^. Kolonel der artillerie of van den staf is, en dat die officier bij zijn arrivement op *Java*, zonder nog iets anders, dan den naam van vroeg op te staan, soms als voorstander van het een of ander stelsel, door een hooger persoon ontworpen, verworven heeft, als eene *douceur* tot

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

kolonel bevorderd wordt, berekend naar de bestaande besluiten en tarieven aan het land zal kosten, als volgt:

Aan gratificatie voor zijne inscheping als Lt. Kolonel, volgens besluit van Z. M. den 2 Augustus 1841 N°. 66	f 900.00
Aan 4/m. voorschot op zijn tractement à f 6900.00 's jaars, ingevolge besluit als boven.	2300.00
In specie voor het vertrek	f 3200.00
Voor overtogt naar Indië als passagier der 1e klasse, volgens tarief n°. 12 regl. van Administratie . . .	f 480.00
Aan voeding en medecijnen à 70 cents daags voor 120 dagen.	84.00
Aan hutgeld. (1). . .	f 90.00
	654.00
Totaal. . .	f 3854.00
Bij zijn arrivement op *Java* wordt dezelve tot Kolonel bevorderd, en blijft slechts 2 jaren, dan ontvangt hij aan tractem^{t}. berek^{d}. tegen f 10200.00 's jaars	f 20400.00
Aan fourage gelden tegen acht paarden à f 10.00 in de maand per paard, volgens tarief n°. 21 regl. voornoemd, maakt voor 24 maanden	1920.00
	22320.00
Zoodat een Kolonel van den staf, Artillerie of Kavallerie, zijn overtogt er onder begrepen, in 28 maanden aan het land gekost heeft	f 26174.00
Wanneer nu het ongeluk wil dat	
Transportere	f 26174.00

(1) Alleen voor de uitreis.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Per transport. ƒ 26174,00

deze officier, die tot dusverre weinig of geenen dienst bewezen heeft, door steeds ziek of sukkelende geweest te zijn, en hij tot herstel van zijne gezondheid met een tweejarig verlof naar Nederland vertrekt, dus in de eerste klasse van verlof-tractement naar luid van het besluit van den Gouv.-Gen. ad interim dd. 17 April, 1834, n°. 2 (Staatsbl. n°. 26), dan zal hij gedurende dien tijd, den overtogt naar Nederland onder begrepen, kosten:

Als passagier der 1e klasse met voeding als boven . . . . . ƒ 564.00

4/m. voorschot aan tractement à ƒ 337.50 's maands (ongehuwd) . - 1350.00

20/m. verlof tractement in Nederland als boven . . . . . - 6750.00

———— 8664.00

Dus heeft een dusdanige verkorene aan de schatkist het niet onaanzienlijk sommetje van . . . . . ƒ 34838.00

gekost; en gesteld nu dat hij gehuwd is, dan dient men bij deze som nog te voegen:

1°. de overtogt van Mevrouw heen en terug (kinderen willen wij over heen zien) met voeding (1) . . . . ƒ 1218

2°. het verschil van verlof-tractement voor een gehuwd hoofd-offic. ƒ 37.50 in de maand meer, maakt voor 24/m. ƒ 900

———— 2118.00

te zamen . . . ƒ 36946.00

(1) Hieronder ƒ 90.00 hutgeld voor de reis naar Indië.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

Is hij vader eener familie, dan kan deze som met f 240.00 overtogt en f 42.00 voeding heen en terug voor ieder kind beneden de 12 jaren, en daarboven, met f 1218.00 heen en terug, als voor zijne echtgenoot, vermeerderd worden.

Nu ik door cijfers en voorbeelden het nadeel van hoofdofficieren naar *Indië* te zenden bewezen heb, is het dan niet raadzaam, dat men voor den vervolge van zulke uitzendingen, om het even van welk wapen, afziet? Te meer, omdat het in *Indië* aan geene kundige officieren, die ondervinding voor den vijand hebben opgedaan, ontbreekt; en deze in allen opzigte aan de vereischten, die van eenen hoofdofficier in *Indië* verlangd worden, kunnen beantwoorden.

Laat ik thans de pligten van een subaltern-officier in *Indië*, met die van de in *Nederland* dienende naar waarheid vergelijken.

Hier voren heeft men reeds opgemerkt, welk een vooroordeel er tegen het Indische leger vroeger bestond; datzelfde vooroordeel had ook zijne nadeelige gevolgen, ten aanzien van de aldaar dienende officieren, waarvan al weder de voorname oorzaak in de handelingen van het departement van Koloniën, of wel in verkeerde raadgevingen, te vinden is Om mijne krijgsmakkers in *Nederland* zelven te laten oordeelen, wil ik die oorzaak breeder ontwikkelen.

Te dikwerf heeft men in vroegere tijden ondervonden, dat, onder de naar *Indië* vertrokkene officieren, er zich nu en dan bevonden, die om hun slecht gedrag (soms zoontjes van Generaals of achtingswaardige personen, die onder het slecht gedrag huns zoons gebukt gingen) uit het Nederlandsche leger verwijderd, naar *Indië* waren gezonden. En ofschoon men in *Nederland* het verkeerde hiervan later

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heeft ingezien, en zulke schadelijke gewoonten hebben opgehouden, acht ik het echter niet ongepast om, bij deze gelegenheid, het nadeelige van zulke handelingen bloot te leggen. Schadelijk om den officier, die in *Nederland* niet wilde deugen, de *keuze tusschen een onteerend ontslag of eene overplaatsing bij het Oost-Indische leger* over te laten. Een leger, waarbij men zijn Vaderland en Koning met niet minder *moed, trouw, beleid* en *geestdrift* dan in *Nederland* dient, en zonder de nadeelige gevolgen van zulke overplaatsingen vooraf te berekenen, men deze verkeerde handelingen en verderflijk systema aankleefde.

In *Europa* dient de subaltern-officier, indien ik mij zoo mag uitdrukken, als een werktuig bij zijne kompagnie, en zijne dienstpligten die zeer naauw afgebakend zijn, verrigt hij steeds onder de oogen van zijne meerderen wat dezelve omvatten. Doet hij eenen misstap, verwaarloost hij in het geringste zijne pligten, een en ander is terstond bekend: hij wordt gestraft en een andere officier is dáár om denzelven te vervangen.

In *Indië* is het geheel anders met den subaltern-officier gesteld. Dáár wordt de 2de of 1ste Luitenant veelal op eenen ver van den staf van zijn korps afgelegen buitenpost geïsoleerd, slechts van een twintig of dertigtal inlandsche soldaten omringd, aan zich zelven overgelaten, terwijl aan de vervulling zijner pligten meestal belangrijke uitkomsten verbonden zijn. Ik zeg belangrijke uitkomsten, omdat hij bij niemand raad kan erlangen, noch bevelen van meerderen kan opvolgen, maar naar omstandigheden moet handelen, en soms een enkele voorbarige stap eene gansche bevolking, waarover hij, als het gouvernement vertegenwoordigende, het gezag voert, tot oproer zoude aansporen, en er zoo doende veel menschenlevens mede bemoeid kunnen zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hierbij moet de officier, op zulke posten gedetacheerd, niet alléén zijne theorie, de veld- en garnizoensdienst kennen, maar buitendien de werkzaamheden van een genie-officier, een artillerist en een goed administrateur zijn, omdat al deze werkzaamheden aan de attributiën van den Kommandant van zulk eenen buitenpost verbonden zijn.

Daarom moet men in de keuze van officieren, bestemd voor het Indische leger, consequent zijn, en het geloof niet aankleven, dat de *niet deugd* bij dat leger, meer waarde dan in *Nederland* heeft, maar wel het tegenovergestelde: dat het de verdienstelijkste en knapste officieren vereischt. Want is hij een dronkaard of losbol, zijn detachement zal met hem een toonbeeld van liederlijkheid en bijgevolg voor 's lands dienst nutteloos wezen, en de inwendige rust van zijnen post in gevaar gebragt zijn. Men zou dwalen, herhaal ik, te gelooven, dat zulke sujetten in aanzien zijn. Men schuwt hen, zij worden onder een streng opzigt van de hoofdplaats verwijderd, opdat de zedelijke besmetting, welke zij uit *Europa* medebrengen, zoo min mogelijk op brave, oppassende officieren invloed kunne uitoefenen; en weest verzekerd, dat al waren zij de zoons van graven of barons, bijaldien zij zich niet beteren willen, en de dood geen einde aan hun leven maakt, zij uit 's Konings dienst verwijderd naar *Nederland* als passagiers van de 2de klasse (d. i. aan den bak der matrozen eten) verbannen worden, waar zij, zoo als ik er nog wel ontmoet heb, in een geleend zwart pak de audienties van den Minister van Koloniën doch vruchteloos, afliepen, om eenen onderstand te verkrijgen.

Moge men nimmer meer op dat nadeelige systema terugkomen, de Indische armée als een *Botanybay* te beschouwen, om er zulke sujetten, die het Nederlandsche

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

leger door hun losbandig leven schandvlekken, heen te zenden; zij verdient die stiefmoederlijke behandeling niet. Heeft zij niet, in weêrwil der opgenoemde en nog zoo vele grieven, die echter van eenen anderen aard zijn, en hier niet gepast kunnen opgesomd worden, met zoo vele wederwaardigheden te kampen gehad? Terwijl de vaderlandsche armée steeds rustig in hare garnizoenen het leven aangenaam doorbrengt. Kan haar betwist worden, dat zij de eer der Nederlandsche wapenen, in onze overzeesche bezittingen gehandhaafd heeft en die nog steeds ophoudt? Is de natie het behoud van *Java* en deszelfs onderhoorigheden niet aan het Indische leger verschuldigd? Strijdt datzelfde leger niet op den huidigen dag in de brandende zon op de West-kust van *Borneo* tegen eene aanzienlijke massa oproerige Chinezen, die zich aan het Nederlandsche gezag willen onttrekken; en tegen den oproerigen Amir op het eiland *Banka* (1)? Ontken toch niet, dat het Indische leger, hetwelk sedert 1817 zoo vele vermoeijenissen en ontberingen te verduren, zoo vele gevaarvolle omstandigheden te trotseren heeft gehad, steeds door *moed*, *trouw* en *beleid* den roem der Nederlandsche wapenen, met eene voorbeeldelooze waardigheid gehandhaafd heeft; daarvan getuigen de wapenfeiten van *Saparoea*, *Palembang*, *Borneo*, *Celebes*, *Java*, *Bali*, en nog zeer kort geleden het gevecht te *Pamangkat* tegen de Chinezen van *Montrado* geleverd; en deze bevestigen tevens de *nonsens* van: «*Wanneer in eenig «gedeelte der koloniën een opstand moet gedempt worden en «de krachten van het koloniale leger daartoe te kort schieten, «dan is het steeds uit de Infanterie hier te lande, dat de «versterkingen worden getrokken, hetzij in het klein bij wijze*

(1) Deze is reeds in onderwerping gekomen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

«*van detachementen vrijwilligers, hetzij op grootere schaal,*
«*bij wijze van georganiseerde korpsen of expeditiën*» (1).

Ik zag gaarne, dat die schrijver eens opnoemde, in welke *opstanden*, gevechten, enz., het Indische leger heeft te kort geschoten, en vooral, wanneer hetzelve de hulp van de bajonnetten van het Nederlandsche leger noodig gehad heeft, om op vijandige wapenen in onze overzeesche gewesten te triomferen? Dit vertrouw ik gerust, zal dien *anonymen* schrijver moeijelijk vallen, te beantwoorden.

Zou ZEd. welligt daarmede de Expeditionnaire Afdeeling op het oog hebben? Deze, wel is waar, telde zeer verdienstelijke officieren in hare gelederen, welke van hunne dapperheid ontegensprekelijke bewijzen hebben gegeven; en wat de troepen betreft, deze verkeerd ingelicht wat de Indische armée was, kwamen daaraan als of zij alléén alles moesten ten onder brengen. Doch men zou zich zeer bedriegen, indien men de onderwerping van Diepo Negoro en het behoud van *Java*, aan de bajonnetten van die expeditie alléén schuldig, veronderstelde.

De hospitalen, die steeds van het begin hunner aankomst op *Java*, met Expeditionnaire troepen lijdende aan dissenteriën, enz., opgepropt waren, en het groote getal, in evenredigheid van dat der Indische troepen, die reeds geacclimatiseerd waren, dat er zonder dienst te kunnen doen, door die en andere ziektens *ad patres* is gegaan, zou het wezenlijke van die kwestie kunnen oplossen. Maar laat ik dien schrijver vaarwel! toeroepen, en liefst nog eenige regels over het avancement, waarvoor ik mij letterlijk een

(1) Voorkomende in een anonym geschrift, getiteld: *Een woord over de 2de Luitenants der Infanterie*, opgenomen in de *Militaire Spectator*, Aflevering September, 1850, bl. 136. 2de kol. reg. 15 boven

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gedeelte van hetgeen een achtingswaardig en kundig officier van het Indische leger, in 1834, (1) aan het Nederlandsche leger rigtte, ten nutte maken.

«Het ontgaat de aandacht der Indische officieren, die zich tijdelijk in het Vaderland bevinden, geenszins, dat er als het ware een scheidsmuur tusschen u en hen is getrokken. Het is bekend, gij zijt naijverig op het spoedig avancement, dat sommigen in de Indische armée gemaakt hebben. Weest billijker! die rangsbevordering is» (gelijk ik reeds hiervoren gezegd heb) «duur ja zeer duur gekocht! Gij hebt de expeditionnaire afdeeling zien terug keeren, na een verblijf van slechts drie jaren in *Indië*. Zij heeft er u het bewijs van overgebragt. Kondt gij eens de oogen slaan in het stamboek der *Indische* officieren, het *overleden*, — *overleden*, zou u overtuigen van uwe onbillijkheid. Wat zoudt gij zeggen, als gij van uwe hoonende denkwijze rekenschap moest afleggen? Zoudt gij misschien beweren, dat de Indische armée in verdiensten minder is dan de Nederlandsche? O vergis u niet...» De militaire gebeurtenissen, door mij hiervoren opgesomd, staan opgeteekend in de jaarboeken van *Nederland*.

«Het is waar, vele officieren, sedert dat zij met U in gelijken rang of beneden dien in *Nederland* dienden, zijn u vooruit gesneld; maar vermindert dat de aanspraak die zij op uwe achting hebben? Is die bevordering geene getuigenis in hun voordeel? En is zij niet langs regte wegen en soms met het vergieten van bloed verkregen? Zijn niet de Indische rangsbevorderingen door *Z. M.* onzen eerbiedwaardigen Koning bekrachtigd en bij gevolg zoo wettig als de uwe? En is het meerder of minder

(1) *De landmagt in Neêrlands Oost-Indië vrijmoedig beschouwd.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

spoedig avancement in de arméeën niet afhankelijk van politieke omstandigheden?»

Ontegensprekelijk ging de bevordering van 1825 tot en met 1830 meer dan vroeger vooruit, maar vergeet niet hoeveel menschenlevens die vijfjarige oorlog heeft gekost, en het ledige in de gelederen moest noodwendig aangevuld worden. In *Nederland* was het rustig en het avancement moest daardoor in *statu quo* blijven.

Maar laten wij een oogenblik op het tijdperk van 1 September, 1830, totdat de korpsen in *Nederland* hunne respective garnizoenen weder betrokken hebben, onze blikken werpen en het avancement van beide legers vergelijken.

In den loop van genoemd tijdperk, vooral bij het réorganiseren van het Nederlandsche leger, toen het zuidelijke gedeelte zich van het wettig gezag van *Nederland* had afgescheurd, is de bevordering snel, ja met reuzenschreden voortgegaan, en zelfs zoodanig, dat, indien men de jaarboekjes der heeren officieren van de beide legers vergelijkt, die van *Indië* verre ten achteren waren:

Van 1836—1841 zijn Kapiteins der Infanterie van de Nederlandsche armée, tot Majoor, L^t. Kolonel en Kolonel bevorderd: terwijl van 1835—1842 Ritmeesters van de Kavallerie tot Majoor, L^t. Kolonel en Kolonel benoemd geworden zijn, en anderen van 1839—1841, die slechts van 1829 en 1830 Ritmeester waren, twee rangen, die van Majoor en L^t. Kolonel, in 18 maanden tijds verkregen hebben.

Van 1828 telde de Indische armée verscheidene Kapiteins, die eerst in 1836, 1837 en 1838 Majoor geworden zijn, en er zijn geene voorbeelden dat er kapiteins in *Indië* in 5 jaren tijd, van dien rang tot Kolonel zijn be-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vorderd geworden. En wat de kavallerie der Indische armée betreft, dit is algemeen bekend, dat er tot 1845 nog geen vooruitzigt was voor de Ritmeesters om Majoor te worden, ofschoon er onder waren, die sedert 1832 den rang van Ritmeester bekleedden; eensdeels omdat er slechts twee hoofd-officieren, volgens de organisatie bij besluit dd. 4 December 1830 n°. 1 vastgesteld, voor het regiment zijn, en anderdeels omdat de oudgasten geene plaats voor hunne opvolgers wilden maken.

Wanneer nu *Nederland*, dat de Hemel verhoede! in eenen langdurigen oorlog gewikkeld werd, en onze overzeesche gewesten in rust en vrede bleven, dan zouden de officieren van het Nederlandsche leger, die van *Indië* op hunne beurt vooruit snellen (dit doet het zelfs nu en dan in enkele rangen), doch deze door omstandigheden als hiervoren vermeld «versnelde rangsbevorderingen, moeten geene verwijdering tusschen officieren, die een en hetzelfde vaderland en denzelfden Koning dienen, verwekken, die alléén is gegrond op vooroordeel, den Nederlandschen krijgsman onwaardig.»

Alvorens verder te gaan moet ik nog eene delicate snaar aanroeren, die mij niet minder, dan al hetgeen waarvan ik hiervoren gewaag, op het hart ligt, en bij deze gelegenheid ook wil aanstippen.

In *Nederland* heb ik meer dan eens hooren zeggen, sprekende van gerepatrieerde officieren: *die Indische heeren met een hoog pensioen*, hebben buitendien *geld.*» Om het duidelijk te maken, zal ik die gezegden in twee afzonderlijke argumenten splitsen en behandelen.

A. Het pensioen.

Het is bij alle beschaafde natiën eene heilige wet, dat aan den krijgsman, na volbragten diensttijd, een middel

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

van bestaan voor zijnen overigen leeftijd, als eene regtmatige belooning voor zijne bewezene diensten aan Koning en Vaderland, wordt gegeven, hetwelk onder de benaming van pensioen bekend is. Dit regt hebben en behouden alle officieren van het leger, krachtens eene erkende verbindtenis als het ware, bedongen en opgenomen in het onbeschrevene kontract met den staat aangegaan, bij hunne in dienst treding; waarop de officier moet kunnen rekenen, wanneer hij dien ouderdom heeft bereikt, en met eer en verdienste zijn Vaderland trouw gediend heeft.

Aangezien de officieren in *Nederland* op een pensioen aanspraak hebben, is het zeer natuurlijk dat die in *Nederlandsch-Indië*, die niet minder zijn, ook op dien regtmatigen onderstand aanspraak hebben. De diensttijd is in *Nederland* op 40 jaren (een veldtogt voor twee jaren gerekend) bepaald, en daar de officieren in *Indië* steeds te velde voor den vijand kunnen beschouwd worden, wordt er van hen niet meer dan 20 jaren vereischt, om aanspraak op pensioen te hebben. Doch daar de officieren in *Nederlandsch-Indië* door den nadeeligen invloed des klimaats veel met ziekten te kampen hebben, en door aanhoudende vermoeijenissen en ontberingen, wanneer zij dat tijdstip bereikt hebben, en hunne physique krachten grootendeels zijn verloren gegaan, meer behoefte gevoelen om hunne nog overblijvende dagen dragelijk te maken, en het lands pensioen als eenig bestaan niet voldoende is, heeft men in het belang van den officier een verhoogd pensioenfonds tot stand gebragt; hetwelk door kortingen van 3 pCt. bij den aanvang (Koninklijk besluit van den 18 Februarij, 1815, n°. 88), later ten gevolge besluit van den Kommissaris-Generaal de dato 28 Mei, 1827, n°. 18. 4 pCt. en van en met den 1 Januarij, 1842, bij besluit, op 6 pCt. ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Dragt, zoowel van het pensioen als van het activiteits-tractement, onderhouden wordt met het doel, om uit dat fonds den gepensioneerden een supplement tot een bedrag, gelijk met het activiteits-tractement in *Nederland*, van den rang dien hij bekleedt, te verzekeren. (1)

Dat het een schoon vooruitzigt voor den officier is, die het geluk heeft, om zoo vele wederwaardigheden als de dienst in *Indië* oplevert te kunnen trotseren, en de tijd daar is, dat hij in het vreedzame Vaderland, de zoete vruchten, na zoo vele opofferingen kan gaan plukken, dit bekennen wij allen. Doch men verlieze niet uit het oog, dat eene dusdanige bijdrage, ook niet gevoelloos plaats heeft gehad.

Gesteld nu, dat de militair als 2e Luitenant der infanterie zijn militaire loopbaan in *Indië* begint, dan heeft hij *f* 1620 tractement 's jaars; na acht jaren is hij 1e Luitenant met *f* 1860 en na nog zes jaren is hij Kapitein, dan krijgt hij *f* 3240; terwijl hij na tien jaren, want vroeger gaat het veelal niet, (2) Majoor wordt, waaraan *f* 5100 tractement en *f* 480 fouragegeld verknocht zijn, en dan moet hij nog twee jaren in dien rang blijven dienen (3), wil hij op dat pensioen aanspraak kunnen maken; derhalve om het supplement van *f* 1200 's jaars te verkrijgen 26 Indische of 52 Nederlandsche dienstjaren volbragt heeft; gedurende al dien tijd door kortingen van 6 pCt., zonder den interest van het geheel, noch den interest op den interest te rekenen, voor dat fonds *f* 4003,20 gecontribueerd heeft.

---

(1) Zie Bijlage lett. B. (2) Idem A.

(3) Zoo het mij voorkomt eene verkeerde uitlegging van de wet, omdat art. 7 van het koninklijk besluit de dato 22 Februarij, 1814, zegt: «de officieren aan welke de verhooging competeert, zullen ten minste twee jaren in dien rang hebben moeten gediend waarin zij gepensioneerd worden, een jaar in *Indië* voor twee in *Europa* gerekend.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Met ƒ 2600 pensioen keert hij nu naar het land zijner geboorte terug, na gedurende 26 jaren of meer, tusschen de brandende keerkringen, zijne jeugd verspild, een armoedig en soms een ontmoedigend leven geleid te hebben.

B. Het zoogenaamde fortuin van gepensionneerden.

Wanneer men veronderstelt, dat de gepensionneerde officier, die naar het vaderland terugkeert, behalve zijn pensioen, in *Indië* eenig *fortuin* heeft gemaakt, dan bedriegt men zich hoogstens, en daarom is het noodig zulks nader toe te lichten, van waar zulke veronderstellingen haren oorsprong nemen, omdat het den lasteraar of den afgunstigen de roede in de hand geeft, om den naam van menig braaf officier te bezwalken.

De officier, tot en met den rang van kolonel, die op den dag, waarop hij gepensionneerd wordt, het provenu van zijnen inboedel, naar evenredigheid van den rang dien hij bekleedt, (want in *Indië* moet ieder officier in zijne meubelen, enz. voorzien) vrij kan hebben, kan zich regt gelukkig achten, vooral wanneer hij *eer aan zijnen rang doende* geleefd heeft; terwijl de subalternofficier, die soms jaren achtereen op afgelegene posten aan zich zelven overgelaten gedetacheerd, alwaar het hem onmogelijk is zijn tractement te verteeren, en aan zoo vele ontberingen blootgesteld is, langs dien weg, als in eene behoeftige ballingschap, een appeltje voor den dorst opzamelt, hetgeen een natuurlijk gevolg van zijnen beklagenswaardigen toestand is. Doch wat helpt hem deze besparing? Immers wanneer hij zijne overplaatsing naar *Java* krijgt, dan gaat het als een zeker fransch spreekwoord zegt: «*ce qui vient de la flûte s'en retourne au tambour,*» omdat een gedeelte voor suppletie aan boord van een particulier vaartuig, waarmede hij de reis doet, en het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

overige, soms niet voldoende, om zich op zijne nieuwe bestemming gekomen ordelijk in te rigten, verzwolgen wordt; dus dat men zich bedriegt door den gepensionneerden Indischen officier, die het niet van zich zelven heeft, met fortuin te gelooven. Maar hier wringt hem de schoen niet? en wilt gij het weten, van waar die valsche veronderstellingen haren oorsprong ontleenen, dan ga ik u toelichten; van denkbeeldige berekeningen: 1°. Omdat vroeger een paar betaalmeesters of officieren, die in de binnenlanden bentings kommandeerden, en gedurende den oorlog op *Java*, voor rekening van den leverancier belast waren, met den aankoop van rijst voor doortrekkende kolonnes te velde, dezelve voor *f* 2,50 hoogstens *f* 3,00 de pikol, (125 oude Amst. ponden) op de *bazar* inkochten, en deze voor den prijs der aanbesteding, ad. *f* 6,00 de pikol aan de leverancier in rekening bragten, en 2°. om dat eenige officieren van de expeditionnaire afdeeling, die hunne vrouwen in *Nederland* hadden achter gelaten, zich vergenoegden met rijst en *sambal*, hun ration-wijn verkochten, wier tractement, huishuur en fourage-gelden *intact* bleven, in drie jaren tijds een aardig sommetje vergaarden; waardoor de eersten op die wijze een niet onaanzienlijk fortuintje, en de laatsten een appeltje voor den dorst naar *Nederland* medegenomen hebben. Maar zulke buitenkansjes als de eersten hadden, en zulk eene crasseuse levenswijze als de laatsten leidden, kan men voor geenen algemeenen regel aannemen, envan toepassing op al de gepensionneerde officieren van het Indisehe leger maken. (1)

(1) Het schijnt, dat zulke veronderstellingen niet alléén van den officier, maar zelfs ten aanzien van den soldaat, bij ligtgeloovigen en met *Indië* onbekende personen, ingang vinden, waarop ik nader zal terug komen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

Geheel anders is het met de civiele ambtenaren van *Nederlandsch-Indie* gelegen; en alvorens mijne voorgenomene taak te vervolgen, wil ik eenige regelen aan dat onderwerp wijden.

Van het begin dat de Nederlandsche bezittingen door commissarissen-generaal, waarvan er twee alles behalve militair gezind waren, overgenomen zijn, hebben de civiele ambtenaren hoogere tractementen dan de officieren gehad, en eerstgemelde zijn in de laatste jaren, namelijk, bij de invoering van het *stelsel van cultures*, geschikt voor de europesche markt, nog door niet onaanzienlijke procenten vermeerderd geworden; terwijl de officier ten gevolge verscheidene bezuinigings-maatregelen onder het bestuur van den Commissaris-Generaal *burggraaf* DU BUS DE GISIGNIE in vele opzigten beknibbeld is geworden, als onder anderen:

A. Door de toelagen aan officieren met andere functies belast, in te trekken; terwijl te gelijkertijd aan de civiele ambtenaren voor accumulatie van posten *f* 600.00 's jaars, boven hun vast tractement werdt toegekend.

B. Het officiers kleedings-magazijn gesupprimeerd, en alzoo de officier genoodzaakt, om zijn alstoen betrekkelijk gering tractement ter aanschaffing van monteringstukken, ter discretie van winzuchtige tokohouders, (winkeliers) te stellen, die er soms geene gewetenszaak van maakten, om den officier b. v. *f* 150 voor een paar Luitenants-epauletten af te persen. En zoo vele andere maatregelen, die minder met het financiële van den officier zelf in verband stonden, dan ten nadeele van zijn avancement. (1) Zelfs heeft Z. Exc. lang in beraad gestaan, om de officieren, in stede van Indemniteit voor huishuur te verleenen, die

(1) Zie bijlage lett. C.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

rangswijze korting op hun competerend tractement te doen ondergaan. Eere zij hem hier openlijk gegeven die zulk eenen gevoeligen slag voor den officier, afgeweerd heeft!

Om het verschil van tractement dat er bestaat tusschen den civielen ambtenaar en den officier, te verduidelijken, en zulks door cijfers aan te wijzen, heb ik gemeend niet beter te kunnen doen dan daarvan eene tabel te vormen (1). De rangen zijn op dezelve classiekswijze, volgens eene Resolutie in Rade van den Gouverneur-Generaal Daendels de dato 26 Augustus, 1810, gerangschikt, en de officieren zijn er met hunne tractementen naar de laatste bepalingen op uitgetrokken. Uit deze tabel zal men tevens ontwaren, dat het tegenovergestelde van hetgeen in *Nederland* plaats heeft, namelijk, dat de civiele ambtenaren in evenredigheid, minder tractement dan de officieren hebben, in *Indië* bestaat: niet dat ik wil beweren, dat het tractement van den officier in *Indië* niet voldoende is, maar de onbillijke verhouding met dat der civiele ambtenaren wil ik aantoonen.

Het is waar, de officieren hebben vrije woning; maar de Residenten, Adsistent-Residenten en verdere ambtenaren (op weinige uitzonderingen na) hebben die ook geene Gouvernements-huizen in gebruik, en kan men deze, dat paleizen zijn, in vergelijking brengen met de eenvoudige en bekrompene officiers woningen? Voorzeker niet, want dit verschil is zoo groot, als het met het verblijf van eenen kapitein ter zee of kommanderenden officier van een oorlogsvaartuig, en dat der overige officieren van het *Etat Major* gelegen is.

Waar de officier geene Gouvernements-woning heeft,

(1) Zie Bijlage B.

wordt volgens het tarief n°. 36, algemeen reglement van Administratie eene Indemniteit voor huishuur aan den zelven te goed gedaan, als:

1e	klasse	voor een	Kolonel 's maands . . .	*f* 90
2e	»	» »	Lt. Kolonel	80
3e	»	» »	Majoor	65
4e	»	» »	Kapitein.	50
5e	»	» »	1e of 2e Luitenant	35

Doch welke Indemniteit niet altijd voldoende is, om hetgeen door den eigenaar van een particulier huis, per maand verlangd wordt, te betalen; weshalve de officier veelal een gedeelte van zijn tractement er moet bijpassen.

Heeft de lezer uit de bijlage litt. B. de onregelmatige verhouding opgemerkt, die er tusschen de tractementen der officieren en de civiele ambtenaren bestaat en altijd bestaan heeft (daar gelaten eene verhooging van tractement van *f* 100 's maands, aan de hoofd-officieren en *f* 50 aan de Kapiteins bij besluit van den Kommissaris-Generaal graaf van den Bosch, de dato 30 Januarij 1834, n°. 98, en bij besluit van den Gouverneur-Generaal de dato 3 Junij 1843, n°. 28 het tractement van de 1e en 2e Luitenants, te rekenen van primo Januarij 1844, met *f* 120 's jaars vermeerderd is, doch welke vermeerderingen niet opwegen met hetgeen zij, op bijlage C voorkomende, verloren hebben), moet ik hier nog eene kleine schets geven van de enorme percenten, welke sommige ambtenaren ter aanmoediging van het nieuwe kultuurstelsel boven hun tractement genieten, waarvoor ik mij van het besluit van den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal van *Nederlandsch-Indië*, van den 21 Augustus 1850 n°. 18 (*Staatsbl.* n°. 24) zal bedienen, luidende als volgt:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Gelet, enz.

Den Raad van *Nederlandsch-Indië* gehoord;

Is goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk: Met wijziging van art. 12 der resolutie van 3 Februarij 1833 n°. 1 (*Staatsblad* n°. 7); doch met instandhouding van het besluit van 14 November 1841 n°. 2 (*Staatsblad* n°. 41), te bepalen, dat, te rekenen met den oogs van 1851, voor de aan het Gouvernement geleverde koffij, zullen worden uitbetaald:

Aan de Residenten . . . 10 *(tien)* duiten voor de pikol.
» » Regenten . . . . 10 *(tien)* » » » »
» » betrokkene Europesche ambtenaren . 10 *(tien)* » » » »
» » districts-hoofden en geëmploijeerden, als gecommitteerden bij de koffij-kultuur voor het district en de tuinen, waartoe zij behooren . . . . 10 *(tien)* » » » »
» » dessa's-hoofden . . 24 *(vier-en-twintig)* duiten voor de pikol koffij, geleverd uit de residentiën, regentschappen, districten of tuinen, over welke zij gesteld zijn.

Ten tweede: Met wijziging van art. 1 der resolutie van 12 Augustus 1835 n°. 6, doch met instandhouding van het besluit van 14 November 1841 n°. 2 (*Staatsblad* n°. 41), te bepalen, dat, ingaande met den oogst van 1851, de belooningen voor de suiker-kultuur zullen zijn, als:

Voor de Residenten . . . 8 *(acht)* duiten voor de pikol.
» » Assistent-Residenten, Kontroleurs en surnumeraire ambtena-

ren, te zamen . . 8 *(acht)* duiten voor de pikol.
Voor de Regenten . . . 8 *(acht)* » » » »
» » districts-hoofden . 10 *(tien)* » » » »
» » mindere inlandsche hoofden, door de Residenten te verdeelen . . . . 10 *(tien)* » » » »

voor de suiker, geleverd uit de residentiën, regentschappen en districten, over welke zij gesteld zijn.

Ten derde: Met wijziging van het besluit van 28 December 1842 n°. 21 (*Staatsblad* n°. 55), te bepalen, dat het maximum der percenten voor de kontroleurs en surnumeraire ambtenaren bij de landelijke inkomsten en kultures, gerekend van 1 Januarij 1851, zal zijn:

Voor de kontroleurs der 1e klasse . . f 1,800 's jaars.
» » » » 2e » . . . - 1,500 »
» » » » 3e » . . . - 1,200 »
» » surnumeraire ambtenaren . . - 750 »

Ten vierde: enz.

Afschrift, enz.

Accordeert met het register der besluiten
van den Minister van Staat, Gouverneur-
Generaal van *Nederlandsch-Indië*.
De Algemeene Secretaris,

C. VISSCHER.

Na deze beknopte vergelijking (men zie ook de verlof-tractementen op staat litt. B, hier annex) kan men nog betwijfelen, dat de Luitenant in *Indië* in de schaduw wandelt van eenen onbeduidenden klerk, die op zijn minst f 200 's maands heeft. Voeg hier nog bij, dat men

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vroeger niet zelden soldaten zag, die pas den militairen rok hadden afgelegd en in het civiele waren overgegaan, een zwaarder tractement dan een Luitenant of een Kapitein genietende, hunne vroegere chefs als *toewâns besar* (groote heeren) in de wielen reden. Hoe veel voorbeelden zou ik niet kunnen aanhalen, dat onder-officieren en soldaten, door protectie uit den dienst ontslagen, en in het civiele overgeplaatst, na verloop van een jaar meer inkomen hadden, dan een Kapitein of Majoor, en deze in korten tijd onder de levenden als resident telden.

Onder anderen, om er zoo maar een paar voorbeelden op te noemen, heb ik eenen fourier en eenen brigadier van het regiment husaren, waarbij ik L^t.-Adjudant was, gekend, die binnen eenen ongeloofelijk korten tijd de rangen van klerk, kommies en adsistent-resident doorliepen, en reeds in 1830 resident waren; terwijl eerstgemelde als directeur van financien, doch ongelukkigerwijze aan zijn einde gekomen is, en laatstgemelde die reeds in 1842, directeur van 's lands producten en civiele magazijnen was, met een zeer aanzienlijk pensioen den dienst verlaten heeft. En wilt gij nog een sterker bewijs, hoe den ambtenaar soms in *Indië* door zijne gelukster vervolgd wordt, dan zou ik des noods iemand kunnen noemen, die in 1823 of 1824 als korporaal was uitgekomen, (alle achting voor zijne kunde), op verzoek uit den dienst ontslagen, bij de algemeene secretarie als klerk aangesteld, reeds in Februarij 1834 adjunct-secretaris en in September fungerend algemeen secretaris was, doch zeer kort daarop, op reis naar *Nederland* aan boord overleden is.

Zulke spoedige avancementen hadden in vroegere tijden plaats in weêrwil van den toevloed van Ambtenaren uit

Europa. Geen wonder dat de Graaf VAN HOGENDORP, oud-resident van *Batavia*, en als ik mij niet bedrieg thans nog raad van *Nederlandsch-Indië*, in zijn *Coup d'œil sur l'ile de Java*, zegt: «*dat de algemeene boekhouding een «legioen geëmploijeerden noodig had*,» (in 1824, zie de Almanak van *Nederlandsch-Indië* telde dezelve 61 koppen), «*dat de directie en algemeene rekenkamer niet minder ver-«eischten*,» en voegt er schertsender wijze bij: «*want de «bureaucratie en de mode, om papier systematisch te be-«kladden, heeft in* Indië, *gelijk elders, veld gewonnen.*»

Het was niet zonder reden, dat zulke verhouding in de militaire en civiele-tractementen, ofschoon de officieren van het Indische leger met gelatenheid in hun lot en in den wil des gouvernements berustende, nu en dan schijn van ontevredenheid verwekte, doch in Julij 1826, verscheen er eene algemeene order luidende, als volgt:

De L^t.-Generaal opperbevelhebber van Z^t. M^s. land- en zeemagt in *Nederlandsch-Indië*, maakt mits deze aan het leger bekend: Eerstelijk enz.

Ten tweede: dat het Zijne Excellentie den kommissaris-generaal, burggraaf DU BUS DE GISIGNIES, zeer opmerkelijk is voorgekomen, de weinige verhouding, welke tusschen de bezoldiging van de officieren der landmagt in *Indië* vastgesteld, en die welke door de civiele ambtenaren genoten worden, bestaat, en HD. zich voorneemt, om bij eventueele verandering van zaken, en bij het herstel onzer finantiën, eene van derzelver eerste zorgen te doen zijn, om de civiele en militaire tractementen, bij eene naauwkeurige herziening, nader te regelen en het ontbrekende evenwigt tusschen de bezoldiging der wederzijdsche betrekkingen daar te stellen, zijnde door Zijne Excellentie nog nader herhaald, dat HD., zoodra

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mogelijk, derzelver *woorden* door *daden* zal bekrachtigen, en Z. Exc. het leger de verzekering geeft, van niets onbeproefd te zullen laten, om, wanneer het kan, in deszelfs belangen mede te werken.

Ten derde, enz.

De L^t.-Generaal voornoemd,
(*Was get.*) DE KOCK.

Voor eensluidend afschrift,
De Majoor, Chef van den Algemeenen Staf,
(*Was get.*) ROEST.

Ofschoon deze order een momenteel stillend middel was, doch na verloop van vier jaren geene verandering in het lot van den officier gekomen zijnde, en zulks niet gunstig op het moreel van het leger werkende, gevoelde de tijdelijke Kommandant van het leger (de Kolonel COCHIUS, thans gep. L^t.-Generaal) zich verpligt, daarvan kennis te geven aan den Gouverneur-Generaal.

Om een tweede bewijs van groote belofte, in schijn, te geven, laat ik hier een afschrift volgen van den brief, welke de Kolonel voornoemd over dat onderwerp, aan de Kommandanten der korpsen en posten, onder zijne orders staande, geschreven heeft (1).

Salatiga, den 29 Junij 1830.

WelEdel Gestrenge Heeren!

«Onderrigt zijnde, dat door publieke geruchten vele officieren in het denkbeeld verkeeren, dat bezuinigingen, welke het Gouvernement zich voorstelt te doen, op derzelver belangen van schadelijke uitwerkselen zullen zijn, heb ik de vrijheid genomen, over deze geruchten particulier aan Zijne Exc. den heere Gouverneur-Generaal te

(1) Overgenomen uit eene brochure, *de Landmagt in Neêrlands Oost-Indië*, enz. getiteld.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

schrijven, en het strekt mij tot een bijzonder genoegen, U WelEd. Gestr. het daarop ontvangen antwoord in substantie te kunnen mededeelen.

«Zijne Excellentie voornoemd is overtuigd, dat het bestaan der officieren in deze gewesten verbetering noodig heeft. HD. *geeft de verzekering, dat, bij eene eventueele reorganisatie van het leger, de gelegenheid tot avancement en de belangen der officieren in geen geval verminderen zullen.* Zij hoopt tevens de zaken dermate te schikken, dat een korter aantal Indische dienstjaren regt zal geven op verhoogd pensioen, of op een verhoogd tractement voor degenen, die hier langer verkiezen te blijven. *De Europesche soldaat zal in die regten deelen;* en Zijne Exc. besluit met de betuiging, dat de armée zich gerust op hare zorgen kan verlaten, en dat ik het leger van harentwege deze geruststellende verzekering kan geven.

«Ten einde de ongerustheid, die bij de officieren van het leger te velde mogt bestaan, te doen ophouden, geef ik U WelEd. Gestr. van het vorenstaande kennis, met uitnoodiging en vrijlating, om daarvan de noodige mededeeling aan uwe onderhebbenden te doen.

«Ik wil hopen, dat de door Zijne Exc. den Gouverneur-Generaal op nieuw betoonde welwillendheid en belangstelling voor het leger, de officieren zal terughouden, om in den vervolge aan losse geruchten het oor te leenen.»

Ik heb de eer enz.

Uw WelEd. Gestr. Dw. Dienaar,

(get.) Cochius.

Zulke streelende en voor den vervolge ten aanzien der officieren en het leger belangrijke beloften als die, kon dit anders dan eene algemeene tevredenheid bij de verdedigers van de Nederlandsche overzeesche bezittingen te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

weeg brengen; te meer, omdat zich het gerucht alom verspreidde, dat de bezoldiging der civiele heeren met 25 pCt. verminderd, en de tractementen der officieren met 25 pCt. vermeerderd zoude worden; doch deze geruchten verwezenlijkten zich niet, het leger zag zich in zijne verwachting te leur gesteld, «*la montagne s'accoucha d'une souris.*»

Had de Kommissaris-Generaal DU BUS DE GISIGNIES de kommandementen der drie groote militaire afdeelingen met die der afdeelingen infanterie vereenigd, de Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH (Dec. 1830) supprimeerde dezelven; dus drie Kolonels *à la suite*, terwijl Zijne Excellentie, behalve de vermindering op bijlage litt. C voor de artillerie voorkomende, ook de Kolonels voor het regiment huzaren en het korps ingenieurs verminderde, en de Majoors plaatselijke Kommandanten bij de bataillons indeelde en deze door Kapiteins werden vervangen. Voorts werden de overkomplete officieren van de militaire administratie, die ook eene groote vermindering hadden ondergaan, en in welk lot ook ik deelde, ofschoon hier te lande tijdelijk bij het leger te velde dienende, bij het Algemeen Depot overgeplaatst; zoodat de officieren, in stede van avancement naar luid van de belofte: «*En dezelve zou althans het avancement niet verminderen, want....*» waarop zij bij het eindigen van den oorlog hoopten, op de ranglijst terug waren gezet; derhalve moesten brave en verdienstelijke onder-officieren, die den rang van 2e Luitenant op het slagveld verdiend hadden, in hetzelfde lot deelen, en als een natuurlijk gevolg baarde dit eene ontmoedigende stemming onder het leger.

Wanneer men nu alles wat ik hiervoren van de ambtenaren heb opgesomd, de veronderstelling «*die heeren*

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hebben geld gemaakt, ten aanzien van hooggeplaatste ambtenaren, die na een twaalf, vijftien, twintig of meer jaren verblijf in *Indië*, met een pensioen van 6 tot 7,000 en meer gulden naar het Vaderland terug keeren, van toepassing had gemaakt, zou er eenigen grond bestaan, om dezelve als eene waarheid ingang te doen vinden; doch zou men zich ook bedrogen zien. Men geloove niet, dat het met die heeren beter gesteld is, dan met het gros der gepensionneerde officieren, aangezien de voet waarop sommige ambtenaren in *Indië* leven, op zulk eene groote schaal is, dat zij bij slot van rekening even als ik van den officier gezegd heb, zich gelukkig achten met het provenu van hunnen inboedel, vrij naar *Europa* te kunnen gaan; vermits er voorbeelden bekend zijn, dat er anderen waren, die twee tractementen door hunne wijze van leven verslonden hadden, en, wanneer zij met het provenu van hunne meubelen er aan op te offeren, glad zonder schuld den vaderlandschen bodem bereikten, regt gelukkig en geheele *seigneurs* waren.

Ziedaar de verhouding van tractementen tusschen de militairen en civielen blootgelegd. Laat ik nu, vóór dat ik de pen neêrleg, ook den armen soldaat in *Indië* bij deze gelegenheid niet vergeten, zijnen waarachtigen toestand met passende verw afmalen, en trachten, door eenige te doene verbeteringen in het midden te brengen, de gevolgen van zijn inderdaad beklagenswaardig lot te verzachten.

Men zoude zich zeer bedriegen, indien men in de schets, die ik hier van den Europeschen soldaat in *Indië* benevens van de inrigting zijner kasernen ga geven, dezelfde levenswijze en inrigting verwachtte, die in het vaderland en bij alle beschaafde natiën opgemerkt wordt; want zijne levenswijze, die hem, helaas! soms veel te vroeg naar het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

graf sleept, verschilt hemelsbreed met de genoegens en de afleiding, die zijne krijgsmakkers van het Nederlandsche Leger in het lieve vaderland genieten.

Wanneer ik overging tot het opsommen van zoo vele wederwaardigheden, als hij er door eene onverdragelijke hitte en allerlei ontberingen doorstaat, en men in aanmerking neemt, welke soort van menschen nog soms derwaarts trekken, — ofschoon het niet zoo erg meer is als voorheen (1), — zal het wel geene verwondering baren, waarom zoo weinigen van die ongelukkige huurlingen, want zoo als de soldaat in *Indië* in sommige gevallen behandeld wordt, kan ik die uitdrukking zonder schromen bezigen, naar het dierbare vaderland terug keeren. Gelukkig hij, die vóór den krijgsmansstand geboren, en als gemeen soldaat, bij gebrek van een ontwikkeld geestvermogen, zijn leven moet doorbrengen, met zijn lot in het moederland, alwaar hij oneindig beter en onder eenen gezonderen hemel leeft kan vergenoegen; doch zoo als het echter meestal gaat, men stelt zich gouden bergen voor, en vindt dikwijls het graf... Ziedaar hetgeen, waarin zich velen bedriegen.

De soldaat in *Indië* toch wordt alléén door strenge discipline in teugel gehouden, strenge straf, ja, dikwijls de kogel wacht hem na de overtreding der krijgswetten. Hij verkeert meest alleen met zijns gelijken, waaronder zich dikwijls slechte, ja, zede- en goddelooze wezens bevinden. Geen fatsoenlijk huis staat voor hem open, omdat er de eigenlijke Europesche burgerstand niet te vinden is; en geoorloofde uitspanningen, die de soldaat in *Nederland* bij *keuze* en in *overvloed* heeft, mist hij ten eenenmale

(1) Zie de nieuwe voorschriften ten aanzien van de werving voor *Indië*. *N. R. C.* van de 24 Maart jl. n°. 77.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

in *Indie*. Hij begint zich de genoegens, die hij vroeger in *Nederland* genoot te herinneren; de verveling maakt zich van hem meester en hij eindigt meestal met zijne toevlugt tot sterken drank te nemen, waartoe hem de zoogenaamde *tjoe-kitten*, door Chinezen aangehouden, een ruim veld open laten. Hij bedrinkt zich om zijnen ongelukkigen toestand niet te gevoelen; en niet zelden, wanneer hij des avonds naar de kazerne terugkeert, brengt de dronkenschap hem soms tot gruwelijke misdaden, op zijne meerderen of zijns gelijken te plegen.

Zelfmoorden zijn ook niet zelden het gevolg van zulke ongelukkige hartstogten, en wanneer hij dan nog bevrijd van gruwelijke misdaden te plegen, in de kaserne komt, en zich op zijne ellendige slaapstede neder werpt, brengen sommigen den nacht gevoelloos door: terwijl anderen, gekweld door *muskieten* en andere insekten (want *punicea's* zijn er met de vleet) niet spoedig in slaap kunnen komen, doch eindelijk ook door den slaap overwonnen worden, voelen zich in den nacht door benaauwdheden gewekt, loopen nog half dronken naakt de trappen af, en werpen zich op den grond in het vochtig gras, om in de opene lucht, zijn als gloeijende kolen brandende huid door den slaap te verkwikken, met dat gevolg, dat de een na den ander ziek wordt, want kapitein *jas* spaart geen sterveling. Zij worden naar het hospitaal gedragen, en dikwijls voor dat de doctor den lijder gezien heeft, is hij *ad patres!* en alzoo wordt menig soldaat naar de plaats der eeuwige rust gevoerd.

De kazernen, welke sedert de laatste jaren mijns verblijfs op *Java* weinig of geene verandering hebben ondergaan, zijn, met uitzondering van die, de kazernen van het 18e genoemd, die van baksteen gebouwd en met pannen gedek

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

is, alleen van planken of bamboes opgeslagen, gedeeltelijk goed en gedeeltelijk slecht en de zoo evengemelde ongezond. Door ongezond versta ik, en niemand zal mij zulks kunnen tegenspreken, eenen tusschen de keerkringen den Europeschen soldaat tot woning dienenden zolder, onder de lage dakpannen, zoo als die van het 18e regiment hier voren vermeld, en die waarin de artillerie, ook tijdens mijn verblijf te *Weltevreden*, gehuisvest was; op welke het niet alléén wemelt van allerlei insecten, aldaar door de ondragelijke doordringende hitte gelokt, welke den door het exerceren afgetobden soldaat de verkwikking van den slaap, dien hij in ruime mate en zonder stoornis in *Nederland* geniet, betwisten. Daarbij wordt dan nog door de uitwaseming van opeengestapelde menschen eene stiklucht veroorzaakt, die, (ik spreek uit ondervinding toen ik des morgens bij de *reveille* als Luitenant-Adjudant in de kazernen ging), de vrije ademhaling belemmert en den man zoo doende onopgemerkt afmat.

De ligging van den Europeaan, die veel te wenschen overlaat, is in weêrwil van de veelvuldige vertoogen en voorstellen, tijdens mijn verblijf op *Java*, door den chef der Militaire Administratie, om daarin verbeteringen te brengen, om zoo te zeggen, dezelfde gebleven. Zij bestaat uit eenen stroozak, een hoofdkussen, beide van Vlaamsch of Bengaalsch linnen, gevuld met gedroogd gras; hetwelk op eenen bepaalden tijd wordt vernieuwd, en uit eene linnen of katoenen sprei of wollen deken, die even als de stroozak enz., verwisseld en gereinigd worden.

Heb ik nu de armzalige ligging van den Europeschen soldaat naar waarheid geschetst, laat ik thans ter loops, aangezien het slechts voor den met eene inlandsche kazerne

onbekenden moet strekken, een idée van zulk eene huishouding geven.

Dat de ligging van den inlandschen soldaat nog veel eenvoudiger is, zal naar de algemeen bekende weinige behoefte, die dezelve heeft gemakkelijk te begrijpen zijn.

Zij bepaalt zich tot eene eenvoudige stroomat en een met gedroogd gras opgevuld lederen hoofdkussen, waarop die militairen met hunne vrouw en kinderen, zonder eenige dekking en slechts in hunnen *sarong* gewikkeld, op eene en dezelfde bamboezen brits onder elkander, hetzij in de opene lucht of onder de gaanderij van de kazernen, den nacht al slapende doorbrengen. Welk een wonderlijk gezigt levert eene dergelijke huishouding op! Ieder soldaat heeft eene vrouw en soms eene tweede, die hij er, onopgemerkt door zijne eerste, op nahoudt, en het wemelt er van kinderen. Eenen inlandschen soldaat zijne vrouw te onthouden, ware zeer onverstandig; het is een noodwendig gebruik in *Indië*, ten einde den inlander meer aan de dienst te verbinden. Want wanneer hem die vrijheid ontnomen werd, dan zou hij zich meer in de kampongs dan in de kazernen ophouden.

De vreemdeling kan zich geen denkbeeld vormen van de diensten, welke deze vrouwen aan den inlandschen soldaat bewijzen: vooral te velde, alwaar zij behalve den pot te koken, den man de noodige speelduiten trachten te bezorgen, door vruchten, *pisang-goring* (geroosterde pisang), gekookte rijst enz. op eenen der nabijgelegen bazars, in eene soort van *warong* (kraam), aan de marktbezoekers te verkoopen. Wanneer de inlander van het exerceren komt, ontdoet hij zich dadelijk van zijne wapenen, ledergoed en kleeding, en gaat met eene strook linnen, welke ter naauwernood zijne schaamdeelen bedekt,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

op zijn *tikar* (matje) op de brits uitgestrekt rusten; daár met een versch pruimpje *sirih* in den mond, dat de vrouw hem heeft bereid, blijft hij den tijd al slapende doorbrengen, terwijl zijne vrouw zijn afgeworpen goed bergt, den loop en het slot van zijn geweer afveegt, zijn ledergoed aanwit en alles klaar maakt voor den volgenden dag. Intusschen vindt hij bij het ontwaken zijn middagmaal klaar; bestaande uit gekookte rijst, waartoe zij slechts voor een halven cent hout gebruiken, wat piment of zoogenaamde *pedis* om de maag op te wekken en een weinig gedroogde visch *(ikan kring)*, of zoogenaamde *dinding* (ingezouten gedroogd buffelvleesch).

De lange bamboezen britsen, waarvan ik hiervoren gewaagde, zijn langs beide kanten der kazernen twee voet boven den grond opgeslagen, en het ondergedeelte door bamboezen wanden in verscheidene hokjes verdeeld. Deze leveren een koddig gezigt op, vooral des avonds, wanneer zij in die hokjes achter een zoogenaamd gordijn *en famille* den tijd al spelende of met gezangen uit den Koran, tot dat het avondappel daar is, doorbrengen. Deze hokjes, die in miniatuur wel iets van de poffertjeskramen in het vaderland hebben, bragten mij dikwijls de Haagsche, Rotterdamsche en Amsterdamsche kermis voor den geest.

Verbeeld u lezer, welk een mengsel van vrouwen en kinderen eene kompagnie van inlanders moet opleveren. Nemen wij aan, dat dezelve slechts 100 koppen telt, en stel dat een vijfde daarvan eene bijzit heeft, en deze gemiddeld ieder slechts een kind (zeer gering gerekend voor een land waar de natuur zich zoo vroeg bij de vrouw ontwikkelt), dan zou een bataljon of vier inlandsche kompagniën infanterie een gezamenlijk getal van 160 bijzitten en kinderen uitmaken, van welke laatstgemelden, die beneden de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zeven jaren, naakt onder elkander rondhuppelen. Dat welk een getier, welk eene beweging! en in weêrwil van dit alles heb ik menig Kompagnies-Kommandant meer dan eens hooren zeggen: «dat hij liever het bevel voerde over vier inlandsche kompagniën dan over ééne uit Europeanen zamengesteld;» omdat men nimmer éénen beschonken inlander bespeurt, en zij altijd op het avondappel present zijn, terwijl men zich, helaas! maar al te veel te dezen aanzien over de Europeanen te beklagen heeft, van welke sommigen meer dan twee derde van hunnen diensttijd wegens dronkenschap in de policiekamer doorbrengen.

Daarom is de levenswijze van den Europeschen soldaat geheel anders en zijn lot, veelal door zijn eigen toedoen, niet van ellende bevrijd.

Doch veel *moet* en *kan* er gedaan worden tot verbetering van het lot van den Europeschen soldaat in *Indië*. Het wordt tijd dat de stiefmoederlijke behandeling jegens hem ophoude, en door eene vaderlijke leiding verwangen, hem de gelegenheid verschaft worde, om zijne onverdragelijke eentoonige levenswijze, waardoor hij tot den drank wordt overgehaald, door onschuldige en genoegelijke uitspanningen, als: in daartoe welingerigte localen eenige spelen tot oefening van ligchaam of geest en onschadelijke ververschingen te verschaffen, en dáár onder de surveillance zijner meerderen de uren, gedurende welke hij zich kan verpoozen, nuttig en in het belang zijner gezondheid door te brengen. Hij is toch, dit kan men niet ontkennen, de eenige steun van onze moreele kracht in *Indie;* daarvoor dat de magthebbenden beginnen te bedenken, dat deze huurlingen de grootheid huns persoons in dat gewest ophouden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIKINDONESIA

Wijlen de Gouverneur-Generaal DE EERENS bepaalde, — ten einde zooveel mogelijk den soldaat van sterken drank te onthouden, — bij besluit de dato 18 April 1836, n°. 12, da ter aan de troepen op den voet van vrede geen arak meer verstrekt zou worden, maar daarentegen eene vergoeding in geld worden uitbetaald, naar dezen maatstaf, als: aan de Europeanen of daarmede gelijk gestelde militairen, die $^1/_{10}$ kan arak daags genoten, $2^1/_2$ cent; aan de inlanders, $^1/_{30}$ kan genietende, een cent daags. Maar wat kon of kan dit baten, wanneer men de eerste iets kwaads ontneemt, en ter vergoeding daarvoor niets goeds terug geeft. De soldaat, wel is waar, was door dezen maatregel van 's lands wege zijnen borrel in *natura* benomen, maar de Chinesche *tjoe-kitten*, waar hij met zijn geld teregt kan komen, zijn die voor hem gesloten? En heeft men iets bedacht, om hem den tijd, in stede van in die verderfhollen, genoegelijk en zonder zwelgerij te doen doorbrengen? Dit heeft men over het hoofd gezien en den soldaat op zijnen ouden wandel gelaten.

Welligt zal men mij tegenwerpen: de cantinen, die tot stand gekomen zijn om het onderling verkeer te bevorderen, hebben die hunne nuttigheid niet? dit ontken ik niet, dat zij een tijdelijk hulpmiddel zijn; doch wat helpt hun dit voor de toekomst? Alléén morele middelen kunnen medewerken, vooral het uitzigt openen, om hun een goed bestaan na volbragten diensttijd te verzekeren. «*A tout ame bien née la patrie est chère,*» zegt men, doch ten aanzien van het gros der soldaten in *Indie*, kan ik dit niet zoo zeer als de voorname oorzaak beschouwen, waarom zij naar hun geboorteland verlangen terug te keeren, maar zie hierin slechts een gevolg van den aan zich zelven overgelaten toestand, waarin zij in *Indie* vegeteren, waaruit eene

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

natuurlijke moedeloosheid, gepaard met eene verregaande onverschilligheid de bovenhand krijgt, en van het gebrek aan aanmoediging om iets in *Indie* te kunnen beginnen.

Ik kan ook niet ontkennen, dat het getal repatrieërende naar evenredigheid van die naar *Indie* trekken, zeer gering is, en dat die weinigen, welke het geluk hebben de vermoeijenissen en de gevaren van het krijgsmansleven in *Indie* te trotseren en in *Nederland* terugkomende, zoo niet een liederlijk leven leiden, velen als bedelaars de steden of dorpen rond zwerven, terwijl weêr anderen, vóór dat het gouvernement afwerende maatregelen genomen had, vroeger een derde van hun gagement in de handen van doorkneedde *Harpagons* stortten; omdat het gagement te gering zijnde, om in hunne behoeften te voorzien, en aan een werkeloos eentoonig leven gewoon, de handen verkeerd staan om door eigene krachtsinspanning hun bestaan te verbeteren, genoemde woekeraars hun tegen ongeloofelijk hooge intresten gelden voorschieten, en zoo doende in het ongeluk storten; doch men kan het den soldaat niet ten laste leggen, daar alles van de instellingen afhangt.

Men predikt dagelijks *kolonisatie* en plannen als uit de lucht gegrepen, leest men daarover tot vervelens toe in dagbladen en tijdschriften (1), doch de middelen, die er zich als van zelve toe aanbieden, door den soldaat over te halen zich in *Indie* te vestigen, schijnt men te verwerpen. Geene moeite, geen goud wordt er gespaard, wanneer het geldt om Heidenen en Mahommedanen, zoo het heet, tot de Christenleer over te halen; met onvermoeiden ijver vertaalt men den bijbel om onder de ongeloovigen het Evangelie te verspreiden, terwijl er zoo vele (kinderen

(1) Bij eene nadere gelegenheid zal ik hierover breeder uitweiden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van gemengden bloede) die men zonder moeite eene christelijke opvoeding zou kunnen geven, aan hun ellendig lot in de kampongs onder de Javanen van oudsher onmeêdoogend overgelaten worden. Zou men niet beter doen, van eerst door onze handelingen een voorbeeld van goede Christenen te geven, om het Christendom onder de Heidenen en Mahommedanen, wanneer zij daarvoor rijp genoeg zijn, met vrucht te zien voortplanten?

Hier voren sprak ik ter loops over de tot stand gebragte cantinen. Deze, ik kan zulks niet ontkennen, zouden nuttig kunnen werken, om den soldaat van zwelgerij terug te houden; doch zonder strenge maatregelen, door de Residenten op *Java* te nemen, de *Tjoe-kitten* op verbeuring dezelven voor altijd te zullen sluiten, wanneer er soldaten in gevonden worden, zie ik de mogelijkheid niet in om het wezenlijke doel, hetwelk het militaire departement beoogt, te zullen kunnen bereiken.

Daarom dat de soldaat, die te *Batavia*, *Samarang* of *Soerabaya* in garnizoen blijft, nimmer een spaarduitje, wanneer hij met gagement afgaat, zal kunnen verzameld hebben, hetgeen gemakkelijk valt voor diegenen welke op eenen buitenpost of in de binnenlanden van *Java* gedetacheerd zijn, als b. v. op het eiland *Banka*, ik noem zoo maar een uit de vele, waar men soldaten heeft gehad, die op een der mijndistricten gedetacheerd, daar, door het aankweeken van gevogelte als: ganzen, kippen en eenden, die zij verkochten, dan wel door het houden van pandjeshuis, waarvan hunne inlandsche huishoudster de *matrone* was, in het hospitaal kwamen te overlijden, een sommetje van achthonderd en meer guldens bij hen gevonden werd. Doch daarmede kan men in *Nederland* geene boerderij koopen, zoo als de Winschoters het Nederlandsch lezend publiek in de *N. R. C.*

van den 20 Januarij jl. opgedischt hebben, namelijk: dat er 20 jaren geleden iemand als soldaat van dáár naar *Indië* vertrokken was, achterlatende een meisje met een kind, die hij tot zijnen wil gehad had, thans te *Winschoten* teruggekeerd, de ongelukkige gehuwd en met zijnen zoon, die boerenknecht was, eene boerderij (NB.!!) met zijne *spaarpenningjes* gekocht heeft en in werking houdt.

Men moge dit gerust aan den met *Indie* oningewijden opdisschen, maar dat die spaarpenningjes van zijne soldij afkomstig waren, zal bij oudgasten weinig ingang vinden, ten ware men eene boerenwoning zonder land noch hoorn- of trekvee, ook eene boerderij noemde: de tijden dat soldaten fortuinen als een Miro, een Manuël (1) en meer anderen

(1) Deze beide personen, Israëliten van geboorte, waren reeds vóór de regering van Daendels in *Indië* als soldaat verblijvende, doch hadden hun ontslag genomen en van klein af, met goed succes handel en ik weet niet wat meer, gedreven. Eerstgenoemde, zekere keer op schildwacht voor de woning van den Generaal der legers overvallen door den slaap, werd in dien wakenloozen toestand gevonden en met 25 stokslagen op de bank afgestraft. Toen hij reeds van eenige duizende guldens bezitter was geworden, kocht hij datzelfde kolossale huis als eene herinnering aan vroegere tijden zijns levens, waar hij tot het laatste jaar van zijn leven (algemeen bekend) telkens op zijnen verjaardag eene danspartij en een collation van 200 couverts, waarop het goud (ik vermeen 12 gouden botervlootjes), zilver en kristal prijkte, aan de gegoede ingezetenen van *Batavia* enz. gaf; terwijl hij juist bij die gelegenheid de anecdote van zijn huis, aan wie het hooren wilde, tot vervelens toe verhaalde.

Laatstgemelde een koopman te *Samarang*, doch thans overleden, heeft mij meer dan eens onder de roos gezeten, zijne lotgevallen en die van sommige zijner makkers medegedeeld, toen er van vroegere tijden van *Indië* sprake was. «In vroeger tijd,» zeide hij mij eens, toen wij eenzaam onder een goed glas *la rose* zaten, «was er in «*Indië* fortuin te maken; ik ben als kanonnier in Daendels zijn «tijd uitgekomen, en ben bij dezen Landvoogd eene poos als hof-«meester in dienst geweest, toen ik zoo veel bij elkander verzamelde «om eene kleine negotie aan te vangen; met naarstigheid en flijt «(hij kon de *v* niet uitspreken) heb ik de fortuin, die ik thans bezit «(hij had verscheidene aardige meisjes met zijne *soit disant moitié*, «die hij ieder rekende *f* 50,000 ten huwelijk mede te geven), op

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gemaakt hebben is voorbij, daarom zou de 18de eeuw, toen een soldaat zijn pasport nam, handel dreef en schatten verzamelde, moeten terugkomen; en dit is eene volstrekte onmogelijkheid.

Na met zulk een tafereel van ellende, doch met aan dat onderwerp passende verw afgemaald, bekend te zijn, zal men met mij niet moeten instemmen dat het pligt is geworden, om den soldaat in *Indie* gedurende zijn verblijf aldaar een gelukkiger leven te bezorgen, en middelen aan te wenden om wanneer hij hetzij door bekomene wonden voor den vijand, dan wel bij volbragten diensttijd repatrieert, even als voor den officier geschiedt, in het genot van een grooter dan het 's lands gagement worden gesteld.

Het zijn schoonklinkende woorden: «*Zij hoopt enz.....* en «*de Europesche soldaat zal in die voorregten deelen.*» (Brief van den Kolonel Cochius hiervoren bl. 40), doch wat is er op gevolgd? Is het lot van den beklagenswaardigen soldaat verbeterd? Heeft men iets tot stand gebragt om hetzelve, wanneer de tijd daar is, om aanspraak op gagement te hebben, draagzaam te maken, tot belooning van zoo vele ontberingen en ellende? Niets, hoegenaamd niets.

Men heeft, wel is waar (ik vermeen in 1841—1842 bij het departement van Koloniën door den gepensionneerden Kolonel Timmermans ontworpen), eens het plan gehad, om door eene kleine korting op de soldij van onder-officieren en soldaten, een fonds tot stand te brengen, met het edele doel om daaruit aan den met gagement naar *Nederland* vertrekkenden onder-officier of soldaat een supplement, bij wijze van eene verhooging, (even als aan den officier) bij

---

«*eene fatsoenlijke manier!!!* verkregen.» Later is hij, om zijne kinderen te wettigen, met die Chinesche vrouw getrouwd, en verscheidene zijner dochters hebben goede huwelijken gedaan.

hun van 's lands wege toegelegde gagement, te verzekeren.

Indien ik mij niet bedrieg, is dat ontwerp tot onderzoek en consideratie aan den Gouverneur-Generaal (destijds den heer Merkus) naar *Indie* gezonden, en ofschoon Zijne Excellentie, dit heb ik zelf gelezen, het grooter uit er van inzag, scheen het dat de ingewonnen rapporten van de verschillende korps-kommandanten, na hunne onderhoorigen gehoord te hebben, niet gunstig waren uitgevallen, en dat het voorstel niet veel bijval onder de troepen had gevonden.

Welke nu de bezwaren zijn, die door deze heeren geopperd zijn geworden, weet ik niet; het bevreemdt mij en ik kan het niet ontveinzen (1); doch iets dat ik vermeen met grond te kunnen veronderstellen is: dat ware men met omzigtigheid te werk gegaan en zulks niet zoo zeer in de keuze van den man gelaten, (want men weet toch algemeen, dat de soldaat, die van den eenen op den anderen dag leeft, zich weinig over zijn toekomstig lot bekommert) maar half gedwongen en het wezenlijk voordeel, dat hem bij eventueel vertrek met gagement, uit dat fonds te wachten staat, ware verduidelijkt geworden, hij, laat het ons niet betwijfelen, het groote voordeel voor zijne toekomst daarvan had ingezien, en er thans reeds sedert eenige jaren verscheidenen de zoete vruchten van zouden plukken. Terwijl hem hierdoor na volbragten diensttijd,

(1) Zou hierin ook het systema van behoud, de vrees en afkeerigheid van nieuwigheden, die bij hare invoering maar *Soesah* (last) veroorzaken, geene groote rol van afkeuring gespeeld hebben? Het is van genoeg algemeene bekendheid, dat in *Indië* aan dat beginsel veel wordt opgeofferd om den geest van behoud en de zucht tot stilstand steeds te doen zegevieren, ja, zelfs zoodanig, dat de minste lichtstralen van vooruitgang door de partij des behouds zoo veel tegenstand ondervinden, dat dezelve in het niet zinken. en het *oude* een *Axioma* blijft.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

een ruimer bestaan te geven, hij zich niet verpligt zoude zien, na met zoo vele wederwaardigheden gekampt te hebben, verbrand van de zon, uitgemergeld door ziekten en ontberingen, in het moederland, waar hij met regt op een rustig- en onbekrompen leven aanspraak heeft, als eenen ongelukkigen bij den boer rond te zwerven, dan wel in het zweet zijns aangezigts met den kruiwagen of met den knapzak, dagen reizens door te brengen, om hem naar evenredigheid der behoeften van zijne uitgemergelde krachten, een ruimer bestaan te bezorgen, zoo als ik meer dan een voorbeeld zou kunnen aanhalen.

Dit fonds zou niet alléén voldoende zijn om den onder-officier en soldaat bij het verlaten van het leger met gagement, eene verhooging van gagement te verzekeren, maar buitendien in buitengewone omstandigheden aan door den vijand verminkte militairen, nu en dan eene kleine gratificatie *ad libitum* te kunnen geven. Zoo als ik zal trachten te bewijzen.

Gesteld nu dat het Indische leger in deszelfs gelederen telt (1):

1°. Adjudanten onder-officieren	15
2°. Sergeanten-majoors of opperwachtmeesters, sergn°. of wachtmeesters en fouriers . . .	624
3°. Infanteristen, artilleristen, pionniers en huzaren (korporaal-hoornblazers en trompetters daaronder begrepen)	5097
Sterkte der armee op den voet van vrede .	5736

onder-officieren en soldaten. Welk getal echter volgens art. 756 en 757 van het reglement van administratie voor

(1) Volgens organisatie van het leger, bij besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 21 December 1832, n°. 4 (*Staatsblad* n°. 67) vastgesteld; doch sedert vermeerderd.

de landmagt in *Nederlandsch Indie* gearresteerd, bij het besluit hiervoren genoemd, zal kunnen vermeerderd worden.

«Ingeval het Gouvernement het noodzakelijk mogt oordeelen om het leger op groot kompleet te brengen, zal de vermeerdering kunnen bestaan: uit 25 man per komp. voor alle wapens; en op voet van oorlog met 50 man per kompagnie *boven het groote kompleet* (infanterie, artillerie en pionniers) en 25 ruiters per kompagnie kavalerie.

De adjudant-onder-officier der infanterie heeft in *Indie* per dag	*f* 1.25
Idem kavallerie.	- 1.41⅝
De sergeant-majoor	- 1.00
De opperwachtmeester	- 1.08
De sergeant en fourier	- 0.75
De wachtmeester en idem	- 0.96
De korporaal	- 0.41⅝
De brigadier	- 0.50
De hoornblazer.	- 0.37½
De trompetter	- 0.66⅔
De soldaat	- 0.33⅓
De kavalerist	- 0.41⅝

Hiervan zouden drie klassen voor de korting geformeerd moeten worden; namelijk, de eerste uit de Adjudanten zamengesteld, en om de korting gemakkelijk te doen dragen, dezelve op 5 cents per dag te stellen, welke 15 hoofden een bedrag in het jaar zal opleveren van *f* 273.75

2de klasse.

De onder-officieren van alle wapens, berekend naar de laagste soldij, eene korting van 3 cents daags, maakt per jaar voor 624 hoofden	- 6832.80

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

3de klasse.

De korporaals, brigadiers, hoornblazers, hoefsmeden, soldaten en ruiters, eene korting van 1½ cent per dag, maakt in het jaar voor 5097 hoofden . . . . - 27,906.07

Dus een gezamenlijk bedrag van . . f 35,012.62

Het gagement dat thans na eenen volbragten diensttijd van 40 jaren of 20 Indische dienstjaren, aan de onder-officieren wordt toegekend is als volgt: (1)

Een adjudant-onder-officier	f 300.00
Een sergeant-majoor	- 240.00
Sergeanten en fouriers.	- 180.00
Een korporaal	- 144.00
Een soldaat	- 108.00

Daar de onder-officieren, korporaals en soldaten in drie klassen voor de korting verdeeld zijn, zou men zoodanig ook met de bepaling voor de verhooging dienen te handelen. Derhalve de:

1ste klasse. Adjudant-onder-officier om het even van welk wapen ook, die met gagement de dienst verlaat eene verhooging van f 100.00 maakt met dat van het land à f 300.00 . . . . f 400.00

2de klasse. De onder-officieren (hier onder Sergeanten-majoors, sergeanten en fouriers, zonder onderscheid van wapen) eene verhooging van f 90 00, maakt met dat van het land voor een serg^{t}.-majoor f 240.00 - 320.00
een serg^{t}.-fourier - 180.00 - 270.00

(1) Ten aanzien van het pensioen wordt voor den gegageerden van de infanterie, artillerie en kavallerie, even als voor de officieren geen verschil gemaakt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

3de klasse. { De korporaal, soldaat, hoornblazer en trompetter, eene verhooging van *f* 80.00 maakt met idem voor . . { een korporaal *f* 144 - 224.00 / een soldaat - 108 - 188.00

Ofschoon er weinige voorbeelden zijn, dat een adjudant onder-officier of sergeant-majoor die goed oppast, voor dat hij dien tijd van dienst bereikt heeft, geen officier is (1), wil ik echter aannemen dat er jaarlijksch met het volle gagement afgaan:

1 Adjudant onder-officier maakt . . . . *f* 100.00
7 onder-officieren door elkanderen à *f* 90 ieder, maakt . . . . . - 630.00
16 Korporaals, soldaten enz. à *f* 80 ieder, maakt . . . . . - 1280.00

Te zamen . . . *f* 2010.00

De kortingen zouden, zoo als hiervoren aangewezen is, een bedrag van *f* 35,012,62 's jaars opleveren. Laat ik nu tot basis aannemen, dat dit kapitaal in *Indie* tegen 9 pCt. wordt uitgezet, doch na korting van alle onkosten slechts 6 pCt. zal geven, dan zal de intrest toch *f* 2,100,75 zijn; derhalve wanneer al de hiervoren opgegevene gegageerden de volle twintig jaren gecontribueerd hebben, hetgeen voorecrst niet zal zijn, er nog *f* 90,75 kon overschieten. Dus met uitzondering van verminkten, er voor eerst geene met de volle verhooging zullen afgaan, en het fonds zich intusschen zal vergrooten.

(1) Het jaar 1850 waarin er: 3 Adjud.-onderoffi., 1 Sergeant-majoor, 19 Sergeanten en Fouriers, 15 Korporaals en 107 soldaten met gagement naar *Nederland* vertrokken zijn, moet als eene groote uitzondering op den gewonen regel beschouwd worden. Dus dat het hier boven opgegeven getal, als het gemiddelde gerust kan aangenomen worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

Het spreekt van zelf, dat deze bepaling voor geene terugwerkende kracht vatbaar kan beschouwd worden, maar dat de gegageerden alléén van den dag der deelneming aan dat fonds, voor zoo veel twintigste gedeelten, bij hun kompeterend lands-gagement zouden aanspraak kunnen maken. Doch wanneer men eenen prikkel tot vrijwillige bijdrage wilde doen ontkiemen, voor die, welke reeds eenige jaren in *Indie* zijn geweest, dan zou men naar mijn inzien, de korting van zulke manschappen naar evenredigheid van 5, 10 en 15 jaren, dat zij reeds in *Indie* zouden zijn, kunnen berekenen, als: die van 5 of meer ¼, die van 10 of meer de helft en die van 15 of meer jaren drie vierde daags, van de korting in de klasse waarbij zij behooren, tot hunnen volbragten dienstijd laten contribuëren, en bij bevordering in de klasse hooger; doch deze contributie zou men *ad libitum* kunnen laten, om *al* dan *niet* daarvan gebruik te maken.

Om dit fonds nog gemakkelijker tot stand te brengen, en de korting voor den soldaat ook minder bezwarend te maken, vermeen ik een middel aan de hand te kunnen geven, hetwelk in het waarachtig belang van den soldaat zoude medewerken, namelijk:

De soldaat in *Indie* is de minst van allen in zijne soldij goed bedeeld, en dit zal een iegelijk, die met de verhouding der soldijen in *Indie* bekend is moeten toestemmen. Vroeger had de flankeur eene grootere soldij dan de fuselier, doch die is hem, toen Z. Ex. de Kommissaris-Generaal DU BUS DE GISIGNIES de verlangde bezuinigingen invoerde, ontnomen geworden; doch onder belofte, dat wanneer de schatkist het zoude toelaten, de soldij van den soldaat het eerst in aanmerking zoude komen. Welnu, dat het Gouvernement deze gelegenheid te baat neme,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om de zoo even genoemde belofte te verwezenlijken, en denzelven in stede van 33 cents 35 daags toe te kennen.

Wil men nu nog eene tweede bijdrage tot stijving van dat fonds te baat nemen, men storte, bij het einde van ieder jaar de batige saldo's van de cantine-fondsen van de verschillende garnizoenen ten voordeele van hetzelve. Eerstens, omdat dezelven afkomstig zijn van de winst op de dranken, dus van de soldij van den man, en ten tweeden, thans gedeeltelijk tot verlustigingen bij zekere gelegenheden als wel anderzins voor de troepen gebruikt worden, het overige tot het edele doel van het fonds der verhoogde gagementen zou kunnen strekken.

Welligt zal men de tegenwerping maken, dat de batige saldo's niet zoo groot zijn, en dit bij den oningewijden met het militaire wezen van *Indie* ingang zou kunnen vinden, doch dit vermeen ik op goede gronden te kunnen wederleggen, als:

Dat het cantine-fonds van de garnizoenen der hoofdplaatsen als: *Weltevreden, Samarang, Soerabaya, Soerakarta* en *Djokjokarta* niet altoos bij slot van het jaar zoo gunstig is, als dat der overige garnizoenen, dit heeft eene natuurlijke oorzaak; omdat de soldaat te veel gelegenheid heeft, in de voornoemde garnizoenen zijn geld in *tjoe-kitten* te verdrinken, hiervan de winzuchtige Chinees een goed gebruik weet te maken, en de winst, die anders in de militaire cantine-kas zou komen, in de handen van die hemelrijksche joden valt. Maar buitenposten zoo als *Kedong-Kebo, Ambarawa, Banka* enz., waar de soldaat minder of geene van deze verderfholen aantreft, en zijn geld met zijne kameraden, in de militaire cantine ten offer brengt, dáár is het geheel anders gelegen. Ik wil dit alweder door cijfers van de cantinen te *Ambarawa* en *Banka* bewijzen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Dr. Bleeker in zijne beschrijving van de vesting Willem I in het schoone dal van *Ambarawa* gelegen, over de verhouding van het verbruik van sterken drank door de troepen daarin gestationeerd sprekende, zegt onder anderen: «Gedurende het jaar 1848 zijn in de cantine verbruikt niet minder dan 14,278 kannen jenever, 1,259 kannen arak, 1,513 flesschen rooden wijn, 1,272 flesschen Hollandsch bier en 288 kannen brandewijn. Rekent men nu het gemiddeld aantal Europesche onder-officieren en manschappen van het garnizoen in dat jaar op 374, dan blijkt, dat ieder hunner gemiddeld verbruikt heeft 38,12 kannen jenever, 3,36 kannen arak en 0,77 kannen brandewijn of 42,04 kannen sterken drank per jaar of 0,112 kan per dag (1).

Een geloofwaardig Hoofd-officier, die vroeger militaire Kommandant op *Banka* is geweest, en dien ik over dit onderwerp sprak, zeide mij, dat hij het jaar vóór zijn vertrek van dáár, een batig saldo in het cantine-fonds had gehad van *f* 6,000, na aftrek van de gewone onkosten voor de cantine, ten einde die in stand te houden, en hetgeen eene soort van verlustiging bij gelegenheid van Z. M. onzen onvergetelijken Koning Willem II verjaardag, had gekost.

Deze som zal welligt wat hoog voorkomen, doch wanneer men nagaat, dat bij eene berekening, die er ten aanzien van het debiet van jenever in dat jaar gemaakt

---

Wanneer men het verbruik van sterken drank buiten de cantine, als in de nabijgelegene dessa's *Pandjang*, *Ambarawa* en *Losari*, door de Chinezen aan de militairen verkocht er bij rekende, dan zou men dit debiet op ½ meer kunnen schatten, en dus gerust het reëel verbruik op p. m. 35,000 kannen, of voor ieder man 93,58 kannen per jaar, dan wel 0,255 of ruim ¼ kan per dag, kunnen stellen. Terwijl de wijn en het bier wel voor het grootste gedeelte door officieren, die het laten halen, verbruikt zal zijn, doch evenwel een voordeel voor het cantine-fonds geeft.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

was geworden, 400 kisten jenever, ieder á 15 kelderflesschen aan een garnizoen van 200 Europeanen, want de Inlander drinkt geen sterken drank, gedebiteerd waren; Ergo de kelderflesch bevattende 28 borrels à 6 cents de borrel geeft *f* 1.68 de flesch, die inkoopsprijs te Banka aan wal slechts *f* 1.13 kostte.

Hoe het dan ook zij, de cantine-fondsen tot stijving van dat gagements-fonds ten nutte gemaakt, zou in ieder geval niet anders dan ten goede tot instandhouding van hetzelve kunnen medewerken.

Voor onder-officieren en soldaten, die voor den vijand verminkt worden, en niet meer geschikt zijn voor den activen dienst, spreekt het van zelf dat dezelve, al hadden zij maar een jaar in *Indie* gediend, naar luid van de verordeningen der pensioennen in het algemeen, aanspraak op de volle verhooging moeten hebben. Terwijl ten aanzien van die, welke *in* en *door* den dienst ongeschikt voor denzelven zijn geworden, er zal dienen gehandeld te worden, als zulks in dergelijke gevallen met het gagement van het land geschiedt.

a. Het fonds zal op dezelfde wijze als het verhoogde pensioen-fonds der officieren van Nederlandsch *Indie*, doch afzonderlijk, door eene Commissie door het hoofd des Indischen bestuurs op voordragt van den Generaal Kommandant van het Leger te benoemen, en te *Weltevreden* residerende, geadministreerd moeten worden.

b. Om de edele bedoeling van de daarstelling van dat fonds met vertrouwen bij de belanghebbenden te doen gepaard gaan, zou die commissie behooren zamengesteld te zijn uit: een officier als president, drie onder-officieren, drie korporaals en drie soldaten, gekozen uit de Infanterie, Artillerie en Kavallerie te *Weltevreden*, dan wel uit het leger.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan deze commissie eenen officier of Luitenant Kwartiermeester als amanuensis toe te voegen, die daarvoor een billijk honorárium zou ontvangen, dan wel in het belang van den soldaat, deze functie, vrij van alle diensten, belangeloos op zich zou nemen.

d. De commissie benoemd en geinstalleerd zijnde, zou dezelve beginnen met een reglement daar te stellen, waarvoor men tot basis, met de noodige wijzigingen, kan nemen, het reglement voor het verhoogde pensioen-fonds der officieren in *Indie* gevoegd bij het besluit 25 Januarij 1834, n°. 79 van den Kommissaris Generaal over Nederlandsch *Indie* en na door den Gouverneur Generaal geaprobeerd te zijn, in werking te komen.

Zie daar de taak, die ik mij opgelegd heb, volbragt, en aangezien mijn geschrijf niet anders kenmerkt dan: «*rien n'est beau que le vrai; le vrai seul est aimable*,» vrees ik geene teregt wijzigingen, en ga als het hert in het woud, het hoofd in de hoogte, mijne tegenstanders te gemoet; te meer, omdat ik mijne zwakke pen voor eene regtvaardige zaak en voor een Leger, waaraan ik steeds gehecht en verknocht zal blijven, geleend heb.

Ik weet het, dat hetgene ik over de verhouding van de tractementen der civiele ambtenaren en die der officieren in *Indie* gezegd heb, voor vele dezer heeren niet aangenaam zal zijn, omdat, zoo als zekere spreker in de zitting der Tweede Kamer van 20 December 1850 teregt zeide: «*de waarheid wordt dikwijls niet geherbergd, inschikkelijkheid maakt vrienden, waarheid verwekt haat*;» doch degenen, die billijk denken en het met de Indische armée goed en opregt meenen, zullen zich met mij, vertrouw ik, kunnen vereenigen. Terwijl ik de pen nederleg onder den vurigen wensch van OMNIA FAUSTA! voor dat leger,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en, ofschoon in het burgerlijke leven, in den achterhoek van Nederland terug gekeerd, en verre van dat Leger verwijderd, zullen mijne gedachten, uithoofde van het belang, dat ik er in stel, hetzelve steeds vergezellen.

Huize *Delta* bij *Groenlo*.
April, 1851.

FOUTEN NA DEN AFDRUK ONTWAARD.

Titelblad, *staat:* orders *lees:* ordes.
Bl. 3, reg. 4, » Indisch » Indische.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bijlage, litt. A.

AANWIJZING der rangs-ancienneteit van den oudsten officier, in elken graad van het wapen der Infanterie, onder ultimo September 1832.

RANGEN.	DATUMS DER BENOEMING.	*Aanmerkingen.*
Generaal-Majoor.	16 Novemb. 1830	De Artillerie, Genie en Kavalerie, waren in sommige rangen nog ouder; ontstaan door de suppressie (zie aanmerkingen, Staat litt. C).
Kolonel	18 » 1832	
Luit.-Kolonel . .	28 » 1821	
Majoor.	6 April 1821	De hoofd-officieren, die Adjudanten bij Z. Exc. waren, stonden à la suite van korpsen, en deze werden door de oudste Kapiteins gekommandeerd.
Kapitein.	29 Novemb. 1821	
1e Luitenant. . .	10 Julij 1826	
2e Idem. . . .	7 Novemb. 1824	

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage, litt. C.

Klasse.	Civiele betrekkingen.	Activiteits-tractement 's jaars.	Verlof tractement 1e klasse.	Pensioen (besluit G. G. dd. 7 October 1837, nº. 1, Staatsbl. nº. 50). Minimum.	Maximum.
1e	President hooge geregtshof	f 24000	f 7350	f 6000	f 9000
	Directeur van financien				
	Procureur-Generaal				
	Secretaris hooge regering	20000	6350	4800	7200
	Gouverneur der Mollukkos				
	Dir. van 's lands prod. en mag.				
	» » » midd. en dom.	19000	6100	4800	7200
	» » » kulturen				
	Lid van het hooge geregtshof	12000	4350	3000	4500
2e	Residenten (maximum)	24000	7350	6000	9000
	» (minimum)	12000	4350	3600	5400
	President van de rekenkamer				
3e	President, Raad van justitie	12000	4350	3600	5400
	Adsistent-Resident 1e klasse	9600	3900	2100	3150
	Idem 2e »	7200	3050	1800	2700
	Idem 3e »	4800	2300	900	1350
	Civ. Ingenieur van den waterstaat	6000	2700	2100	3150
4e	Fiskaal (zonder andere kl. emol.)	9600	3900	2100	3150
	Secretaris eener Residentie	7200	3050	1800	2700
	Hoofdkommies bij financien	6000	2700	1200	1800
5e	1e Kommies algem. rekenkamer	3600	1860	900	1350
	2e » » secretarie	2400	1200	600	900
	Gouvernements klerken				

* Volgens besluit van den Kommissaris-Generaal over Ned. Indië dd. 5 Januarij
† Idem idem idem 25 »
Het verhoogde pensioen wordt alléén aan officieren die 20 jaren gecontribueerd
jaren gediend hebben. Wordende anders slechts zoo veel twintigste gedeelten aan de

Ten aanzien van de civiele ambtenaren, volgens art. 20 van het pensioenfonds,
10 pCt. verhooging, behoudens dat een onvervuld vijfjarig niet wordt medegerekend.
Volgens art. 7 mag het pensioen met de vijfjarige verhooging nimmer het maximum
Overeenkomstig met art. 103 van het regerings-reglement, zal ook pensioen kunnen
ter beoordeeling der regering.
De belanghebbende minder dan 20 jaren gediend hebbende, zal naar de verhouding

Militaire rangen,	Activiteits-tractement 's jaars.	Verlof tractement 1e klasse. *	Volle pensioen. †	Verhooging onder het pensioen berekend. †
Generaal-Majoor	*f* 15000	*f* 5100	*f* 5500	*f* 3000
Kolonel Kommandant eener militaire-afdeeling (gelijk aan een Gouverneur eener provincie) en Kolonel van de staf, artillerie en kavallerie	10200	4500	4000	2000
Kolonel der infanterie	7800	3800	4000	2000
Luitenant-Kolonel van de staf, artillerie en kavallerie . . .	6900	3400	3000	1600
Luitenant-Kolonel der infanterie.	6300	3000	3000	1600
Majoor van de staf, artillerie en kavallerie	5400	3000	2600	1200
Kapitein idem	3840	2300	1600	400
Majoor der infanterie	5100	2600	2600	1200
Kapitein idem	3240	1600	1600	400
1e Luitenant van de staf, artillerie en kavallerie	2010	1100	900	500
1e Luitenant der infanterie . .	1860	1100	900	500
2e Luitenant van de staf, artillerie en kavallerie	1710	900	700	350
2e Luitenant der infanterie . .	1620	900	700	350

1834, no. 6 (*Staatsblad* no. 1).
1834, no. 79.
heboen vol uitbetaald, en naar den maatstaf van den laatsten rang, waarin zij twee belanghebbende uitbetaald.

---

geven 20 jaren dienst regt op het volle pensioen, en elke vijf jaren daarenboven

voor elk in zijnen rang overschrijden.
verleend worden, na slechts twaalfjarige dienst; doch niet dan om bijzondere redenen

bepaald bij art. 14 berekend worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage, litt. C.

VERGELIJKING van het getal Hoofd-Officieren van het wapen der Artillerie, volgens de organisatie tijdens den

Gouverneur-Generaal Baron VAN DER CAPELLEN.	Kommiss.-Generaal Burggraaf DU BUS DE GISIGNIES.	Gouvern.-Generaal. Graaf VAN DEN BOSCH.
1 Gl.-Majoor titul. Directeur en Chef van het Wapen. 1 Kolonel Adjunct-Direct. 1 Kolonel Chef van het regiment. 1 Kolonel of Lt.-Kol. Direct. v. d. constructie-winkel. 2 Lt.-Kolonels Komm. van de 2 Bataillons. 2 Majoors bij die Bataillons. 3 Majoors Onder-Directeurs. 1 Majoor Chef der artillerie in de Molukken.	1 Kolonel titul. Chef van het Wapen. 2 Lt.-Kolonels Kommandanten der Bataillons. 3 Majoors Onder-Directeurs.	1 Lt.-Kolonel Directeur van het materieel. 1 Luiten.-Kolonel Kommand. van het personeel. 2 Majoors Onder-Directeurs.
12 Hoofd-Officieren.	5	4

Behalve de hierop voorkomende vermindering, heeft de Kommissaris-Generaal DU BUS, als:

A. het getal hoofd-officieren van al de andere korpsen zeer verkleind, en daardoor het avancement bij de armée terug gehouden.

B. hij heeft door deze vermindering van hoofd-officieren en door er een aantal naar welgevallen te pensionneren, het verhoogd pensioenen-fonds hoogstens benadeeld; de contributie van 3 op 4 pCt. gebragt.

C. ten gevolge dezer tijdelijke bezuiniging, zijn er verscheidene vacant geworden hoofd-officiers-plaatsen onvervuld gebleven, en deze door subalterne officieren waargenomen.

D. hij heeft de kommandementen der groote militaire Afdeelingen met die der Afdeelingen Infanterie vereenigd.

E. de flankeur zijne verhoogde soldij ontnomen, en

F. van de constructie-winkel, dat pronkstuk van den Gouverneur-Generaal DAENDELS, heeft hij een civiel etablissement gemaakt (doch is thans weder onder beheer van het militair wezen gekomen.)

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

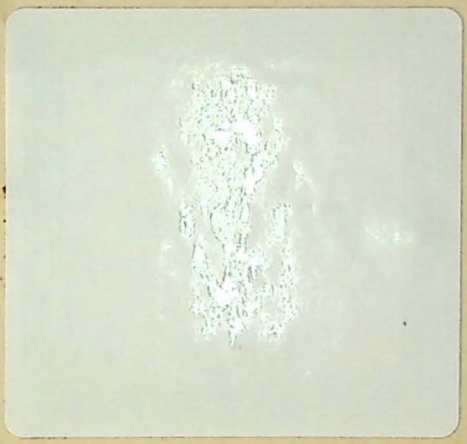

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

